

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

**Fakulta bezpečnostně právní
Katedra managementu a informatiky**

Komparace vybraných vzdělávacích systémů

Bakalářská práce

Comparison of selected educational Systems
Bachelor Thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
Ing. Jitka Šívarová

AUTOR PRÁCE
Martin Kodad

Praha 2023

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Ing. Jitce Šívarové za cenné rady, inspirativní poznámky a vstřícnost při vedení mé bakalářské práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Doubravce, dne 1. 3. 2023

Martin Kodad

ANOTACE

Bakalářská práce „Komparace vybraných vzdělávacích systémů“ pojednává o vybraných zemích z pohledu vzdělávání. Zvolenými školskými systémy jsou Česká republika a Ukrajina. Práce se zajímá zejména o historický a kulturní kontext obou zemí, vývoj vzdělávacího systému, o řízení a legislativu vzdělávacího systému a detailněji o strukturu vzdělávacího systému. Analyzuje předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání žáků se speciálními potřebami, postsekundární neterciální vzdělávání a terciární vzdělávání. Věnuje se i pozitivům a problémům jednotlivých vzdělávacích systémů. Zároveň teoreticky vymezuje pojem komparativní pedagogika. Závěrečná část práce je koncipována jako komparativní analýza zjištěných deskriptivních dat

KLÍČOVÁ SLOVA

Komparace * Ukrajina * Česká republika * školství * školský systém * vzdělávání

ANNOTATION

The bachelor thesis "Comparison of Selected educational Systems" deals with selected countries from the perspective of education. Discusses chosen countries from the point of view education. It is especially interested in the historical and cultural context of both countries, the development of the education system, the management and legislation of the education system as well about the structure of the education system. It analyses pre-primary education, primary education, secondary education, education of pupils with special needs, post-secondary non-tertiary education and tertiary education. It also deals with the positives and problems of individual education systems. At the same time, it theoretically defines the concept of comparative pedagogy. The final part of the thesis is designed as a comparative analysis of found descriptive datas.

KEYWORDS

Comparison * Ukraine * Czech Republic * Education System * School System* Education

Obsah

Úvod	7
1 Vzdělávací systém České republiky	9
1.1 Historický, kulturní a ekonomický kontext.....	9
1.2 Vývoj vzdělávacího systému	10
1.3 Řízení a legislativa vzdělávacího systému	12
1.4 Struktura vzdělávacího systému.....	15
1.4.1 Předškolní vzdělávání	16
1.4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání	16
1.4.3 Vyšší sekundární vzdělávání.....	18
1.4.4 Vzdělávání žáků se speciálními potřebami	19
1.4.4 Postsekundární neterciální vzdělávání	20
1.4.5 Terciální vzdělávání	20
1.4.6 Vzdělávání dospělých	21
1.5 Pozitiva a problémy vzdělávacího systému.....	22
2 Vzdělávací systém Ukrajiny	22
2.1 Historický, kulturní a ekonomický kontext	22
2.2 Vývoj vzdělávacího systému	24
2.3 Řízení a legislativa vzdělávacího systému	27
2.4 Struktura vzdělávacího systému.....	28
2.4.1 Předškolní vzdělávání	28
2.4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání	29
2.4.3 Vyšší sekundární vzdělávání.....	30
2.4.4 Vzdělávání žáků se speciálními potřebami	30
2.4.5 Postsekundární neterciální vzdělávání	31
2.4.6 Terciální vzdělávání	32
2.4.7 Vzdělávání dospělých	33
2.5 Pozitivita a problémy vzdělávacího systému	33
3 Komparativní pedagogika	35
3.1 Historie komparativní pedagogiky.....	36
3.2 Metodologie komparativní pedagogiky.....	38
3.3 ISCED (Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání)	39
3.3.1 Jednotlivé úrovně ISCED detailně	40

4 Komparace vzdělávacích systémů	44
4.1 Komparace České republiky a Ukrajiny	44
4.2 Komparace vývoje vzdělání, legislativy a řízení	45
4.3 Komparace struktury vzdělávacích systémů	46
4.3.1 Komparace preprimárního vzdělávání	48
4.3.2 Komparace primárního a nižšího sekundárního vzdělávání.....	49
4.3.3 Komparace vzdělávání žáků se speciálními potřebami	49
4.3.4 Komparace vyššího sekundárního vzdělávání	49
4.3.5 Komparace postsekundárního neterciálního vzdělávání.....	50
4.3.6 Komparace terciálního vzdělávání a vzdělávání dospělých	50
4.4 Komparace dalších skutečností.....	51
Závěr	52
Seznam použité literatury	54
Přílohy	61

Úvod

„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost.“ Autorem tohoto výroku je Winston Churchill. Určitě není v mém zájmu zpochybňovat myšlenky tohoto velkého politika. Ale... Nevypoví o státu více to, jak vypadá jeho školství? V oblasti vězeňství se, troufám si říci, díky svému povolání policisty celkem orientuji. V oblasti pedagogiky, školství a vzdělávání se teprve zorientovat snažím.

K zájmu o to, jak vypadají jednotlivé školské soustavy a jak moc složitý je přechod z jednoho školského systému do druhého, mě přivedl zejména velký příliv uprchlíků do České republiky v posledních letech. Hluběji jsem se o tuto problematiku začal zajímat s příchodem ukrajinských imigrantů v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na jejich území. Ukrajinské děti začaly navštěvovat naše školy a vyvstalo mnoho otázek a problémů. Jak tyto žáky vzdělávat? Separovat ukrajinské děti do samostatných tříd a vyučovat je v rodném jazyce nebo je v rámci inkluze zařadit do hlavního proudu vzdělání a učit je češtinu? A jak pracovat s dětmi, které kvůli odlišnosti školského systému nedokážeme do našeho proudu vzdělání zařadit? Jak moc se vlastně liší ukrajinský a český školský systém?

Když přišla možnost psát bakalářskou práci, která se zaměřuje na porovnání dvou školských systémů, neváhal jsem. Ke komparaci jsem si zvolil český a ukrajinský systém vzdělávání.

Tato bakalářská práce si klade za cíl v první řadě stanovit kritéria pro srovnávání obou školských systémů. Hlavním cílem je provést komparaci sledovaných školských systémů. Třetím cílem je prezentace významu srovnávací pedagogiky.

Předkládaná bakalářská práce se v první kapitole věnuje vzdělávacímu systému v České republice. Nejprve přibližuje samotnou Českou republiku. Následně se věnuje historii a vývoji školství na území Čech, Moravy a Slezska. Dále se zabývá řízením a legislativou školského systému. Dopodrobna je rozebrána struktura vzdělávacího systému. Kapitola je zakončena popisem vybraných pozitiv a problémů vzdělávacího systému. Stejnou strukturu má kapitola druhá, která se zaměřuje na vzdělávací systém na Ukrajině. Třetí kapitola se věnuje srovnávací pedagogice. Zaměřuje se na její popis, historii, metodologii

a přibližuje Mezinárodní normu pro klasifikaci vzdělávání (ISCED). Zařazení této kapitoly má svůj důvod. Potřeba porovnávat školské systémy zapříčinila vznik disciplíny nazvané srovnávací pedagogika již na počátku 19. století. Proč sledovat vzdělávací politiku ostatních států? Neboť prosperita společnosti určitého státu závisí ve velké míře na tom, jak je její populace vzdělaná. Srovnávací pedagogika je tedy obor prospěšný nejen pro pedagogiku samotnou, ale také pro jiná odvětví. Zmínit můžeme zájmy politiků, ekonomů nebo prognostiků vývoje společnosti.¹ „Srovnávací věda o výchově se pokouší prostřednictvím srovnávání všeobecně kulturních nebo ve vlastním slova smyslu pedagogických věcných obsahů z přítomnosti nebo minulosti národa vlastního nebo národů jiných zodpovědět pedagogické (ideografické) otázky nebo definovat pedagogické pojmy a všeobecné zákonité (nomotetické) výsledky.“²

Závěrečná kapitola si klade za cíl komparaci vybraných vzdělávacích systémů. Použitými metodami pro sběr dat budou zejména rešerše odborné literatury a právních norem. Bude provedena podrobná analýza obou školských systémů a následně dojde k empirické komparaci kvalitativních dat popsaných zejména v kapitole 1 a 2.

Považuji za důležité zmínit, že struktura kapitoly č. 4 je inspirována jednak dokumentem ISCED, a také kopíruje strukturu použitou v encyklopedickém přehledu školství *Vzdělávací systémy v zahraničí*.³

Věřím a doufám, že předkládaná bakalářská práce se stane cenným informačním zdrojem o rozdílech, shodách, ale i pozitivěch a problémech zvolených školských systémů.

¹ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

² ŠTVERÁK, Vladimír, 2007. *Obecná a srovnávací pedagogika*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-246-0003- 1. str. 133

³ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

1 Vzdělávací systém České republiky

1.1 Historický, kulturní a ekonomický kontext

Úvodní podkapitola představí stručně charakteristiku České republiky. Zařazena je zejména z toho důvodu, že i na těchto skutečnost závisí vzdělávání.

Vznik České republiky je datován k 1. 1. 1993. Toho dne došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní republiky a vznikly dva samostatné státy, a to Česká republika a Slovenská republika. Prvním prezidentem ČR se stal Václav Havel.⁴ Současným prezidentem je Petr Pavel. Prezident je od roku 2012 volen přímou volbou občany a zastává spolu s vládou moc výkonnou. Moc zákonodárnou zastává parlament, který má dvě komory.

Česká republika je členem asi šedesáti mezinárodních organizací. Mezinárodní organizace jsou po Českou republiku důležitou platformou, skrze níž realizuje své zahraničně politické cíle a priority. Pro účely této práce není potřebný podrobný rozbor členství ČR v jednotlivých organizacích. Zmíníme tedy pouze klíčové organizace, jimiž jsou EU, NATO, OSN či Rada Evropy či OECD. Pro školství jsou významnými organizacemi zejména EU a OECD, které produkují množství poznatků v oblasti mezinárodní komparace vzdělávacích systémů. Toto se děje zejména prostřednictvím mezinárodních indikátorů vzdělávání.

Česká republika se rozkládá na území 78 871 km². Tento vnitrozemský stát leží v srdci střední Evropy. ČR sousedí s Německem, Slovenskem, Rakouskem a Polskem. K 1. lednu 2021 bylo zaznamenáno 10 701 777 obyvatel. Platební měnou je česká koruna.

Územně je Česká republika seskupena do čtrnácti územních celků – krajů. Republikou protéká hlavní evropské rozvodí oddělující povodí Severního, Baltského a Černého moře. Hlavními řekami jsou v České republice Labe, Vltava, Ohře, Morava, Dyje, Odra a Opava. Republika leží, dá se říci, na rozhraní dvou různých horských soustav. Západ a střed vyplňuje Česká vysočina a středohory (Šumava, Český les, Krušné hory, Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky). Východní

⁴ KOCINA, Jan. *Zákaz konkurence ve světle soukromého a veřejného práva*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-167-3.

část státu pokrývají Západní Karpaty. Rozhraní mezi zmíněnými horskými masivy vyplňuje pásmo úvalů.

Česká republika leží v mírném podnebním pásu. Teplotu zde výrazně ovlivňuje nadmořská výška, přičemž nejtepleji je v nížinách.

Na území Čech jsou převážně jehličnaté lesy. Nejběžnějším půdním typem je hnědozem.⁵

1.2 Vývoj vzdělávacího systému

Velký prim ve vzdělávání hrála v českých zemích po staletí církev. Ve středověku začaly vznikat univerzity (u nás v roce 1348 Karlova univerzita).

Jako přelomového myslitele v českém školství lze označit Jana Ámose Komenského. Dostáváme se na začátek sedmnáctého století. J. A. Komenskému by mohla být věnována celá práce podobného rozsahu. Pro účely této konkrétní práce zmiňme pouze to, že se jednalo o zakladatele novodobé pedagogiky, který stanovil didaktické zásady, principy školské organizace apod.⁶

Do osmnáctého století nelze hovořit o organizovaném školním systému. Vzdělávání bylo výsadou bohatých. Zásadní změnu spatřujeme až s příchodem protestantů. V blízkosti farností vznikaly první školy. Výuka probíhala většinou v zimních měsících, kdy nebylo tolik práce na polích a kolem stavení. Zlom nadešel až s tzv. Tereziánskými reformami. Ty odtrhly školství od církve, která byla do té doby výhradním šířitelem vzdělání. Jejich autorkou byla panovnice Marie Terezie. Za hlavní změnu v oblasti školství považujeme zavedení povinné školní docházky. K tomuto kroku došlo v roce 1774. Školy byly v té době rozděleny na normální, hlavní a obecné. Kromě povinné školní docházky císařovna zavedla

⁵ Statistická ročenka České republiky 2021: Statistical yearbook of the Czech republic 2021, Praha: Český statistický úřad [2021].

⁶ *Pocta Univerzity Karlovy J.A. Komenskému*. Praha: Karolinum, 1991.

tzv. vrchnostenský školní patronát, čímž přenesla zodpovědnost za výstavbu škol a výběr učitelů na bohaté měšťany.⁷

Po zavedení povinné školní docházky byl Janem Ignácem Felbigerem zpracován školní řád. Gratian Marx vypracoval návrh, podle něhož byla reorganizováno střední školství. V letech 1848 – 1849 byla zpracována Exner-Bonitzova reforma, která zavedla přípravu na povolání v rámci cechů a zároveň rozdělila SŠ na osmiletá humanitní gymnázia a sedmileté matematicko-přírodovědné reálky.⁸

Rok 1869 přinesl nový školský zákon (Hasnerův), který byl průlomový zejména v tom, že prodloužil povinnou školní docházku na 8 let.⁹

Vznik Československé republiky přinesl snahy o demokratizaci školy a vzdělávání. V roce 1920 se konal 1. sjezd československého učitelstva a přátel školy.¹⁰

Tradiční organizace školy se začíná v Čechách měnit až s příchodem reformního hnutí ve 30. letech. Jeho hlavními představiteli byli Václav Příhoda či Otokar Chlup.¹¹

Od roku 1939 měla na československé školství neblahý vliv fašistická ideologie. Studenti během roku 1939 protestovali proti nacistické okupaci, což zapříčinilo uzavření vysokých škol dne 17. listopadu 1939.¹²

⁷ WEIGL, Jiří, Jan SECHTER, Ferdinand TRAUTTMANSDORFF, et al. *Marie Terezie: 300 let od narození*. Praha: Institut Václava Klause, 2017. Publikace (Institut Václava Klause). ISBN 978-80-7542-039-8.

⁸ DVOŘÁKOVÁ, Markéta, Zdeněk KOLÁŘ, Ivana TVRZOVÁ, Růžena VÁŇOVÁ. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5039-2.

⁹ KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.

¹⁰ ŠIMÁNEŠ, Michal. *České menšinové školství v Československé republice: ke každodennosti obecných škol v politickém okrese Ústí nad Labem*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9410-9.

¹¹ OPRAVILOVÁ, Eva a Jana UHLÍŘOVÁ. *Příběhy české mateřské školy: vývoj a proměny předškolní výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021. ISBN 9788076033306.

¹² LEIKERT, Jozef. *Uloupené mládí: utrpení studentů z akce 17. listopad 1939 v koncentračním táboře Sachsenhausen*. Přeložil Miroslava POLÁKOVÁ. Praha: Academia, 2019. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2928-7.

Po 2. světové válce se západ opět vracel k zájmu o alternativní pedagogickou koncepci. Naše školství bylo v té době od západu zcela izolováno. Hlavním úkolem školství všech zemí spadajících pod SSSR byla tzv. ideologická indoktrinace. Tento pojem můžeme vysvětlit jako vnucení jakéhosi vědeckého světového názoru v duchu marxismu – leninismu. V platnost vstoupil Zákon o jednotné škole.¹³

Zásadní zvraty v našem školství nastaly po revoluci v roce 1989. Byly nastoleny požadavky na demokratizaci, liberalizaci a humanizaci školství. Ke změnám došlo v rámci legislativy, byla změněna správa regionálního školství, jednotné osnovy byly nahrazeny volitelnými vzdělávacími programy. Školy se v současnosti jinak financují. Do systému vstoupilo soukromé školství. Navýšil se počet absolventů středoškolského a vysokoškolského vzdělání.¹⁴

1.3 Řízení a legislativa vzdělávacího systému

Na centrální úrovni řídí vzdělávací systém Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Současným ministrem je Vladimír Balaš.¹⁵

Kontrolu fungování škol provádí Česká školní inspekce. Do jejího resortu spadají mateřské školy, základní školy, základní umělecké školy, střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy a všechna školská zařízení (např. školská poradenská zařízení, střediska volného času, školní jídelny apod.).¹⁶

¹³ VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

¹⁴ SKUTIL, Martin (2014). *Kapitoly z primární pedagogiky 1*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-496-0.

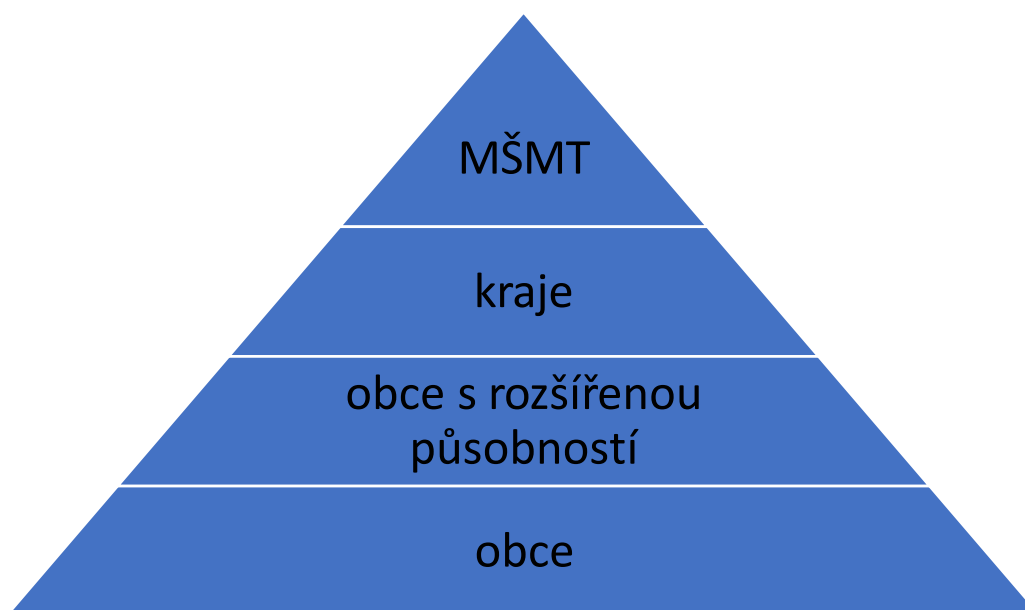
¹⁵ MŠMT. *Ministr školství, mládeže a tělovýchovy* [online], Praha [cit 2023-01-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministr-2>

¹⁶ O nás. Česká školní inspekce [online]. Praha. [cit 2023-02-22]. Dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/Zakladni-informace/O-nas>

Vnější hodnocení vysokých škol má na starost Akreditační úřad.¹⁷

Pod správu MŠMT spadají předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy. Dále má na starost vědu, výzkum, vývoj, vědecké hodnosti, státní péči o děti, mládež, tělesnou výchovu, sport, turistiku a sportovní reprezentaci státu. Ministerstvo také vydává státní vzdělávací programy a zabezpečuje financování škol. Pro řídicí činnost jsou využívány tyto organizace: kraj, krajské úřady, obce s rozšířenou působností a obce. Viz obrázek č. 1 Systém řízení ve školství.

Obrázek č. 1 Systém řízení ve školství

Zdroj: vlastní zpracování na základě informací ze stránek MŠMT, 2023

Práva a povinnosti uvedených institucí jsou dána legislativou. V současnosti je to Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání – Školský zákon č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů.¹⁸

¹⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon č. 111/1998 Sb, zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů.* 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>

¹⁸ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle*

Školský zákon vychází z Národního programu rozvoje (tzv. Bílá kniha). Jedná se o klíčový strategický dokument, programový koncept, který definuje základní vývojové trendy v oblasti školství a vzdělávání ve střednědobém horizontu.¹⁹

Kromě veřejných zřizovatelů uvedených v obrázku č. 1 Systém řízení ve školství, existují také neveřejní zřizovatelé škol. Těmi jsou například církve nebo jiné náboženské společnosti a další právnické a fyzické osoby.

Jak vyplývá z dokumentu Poradenství pro vedoucí pracovníky ve školství, česká vzdělávací soustava je poměrně decentralizovaná. Většina základních škol je zřizována obcemi. Centrálně řízeny jsou školy a školská zařízení pro děti, žáky či studenty se speciálními vzdělávacími potřebami.²⁰

Kromě Školského zákona upravují školský systém i další legislativní dokumenty. Zmíněny budou ty, které přímo souvisí s předkládanou bakalářskou prací.

- Zákon o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace
- Zákon o vysokých školách
- Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání
- Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělávání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

Školský zákon je navíc doplněn celou řadou vyhlášek. Mimo jiné stanovuje, jak probíhá školní rok. Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího roku. Člení se na období školního vyučování a období školních prázdnin. Období školního vyučování dělíme na pololetí. 1. pololetí končí 31. 1. Ve školách se

právního stavu k 1. září 2018. Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

¹⁹ MŠMT. *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v České republice* [online]. Praha [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>

²⁰ Poradenství pro vedoucí pracovníky ve školství [online], Praha [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/poradenstvi-pro-vedouci-pracovniky-ve-skolstvi/1017286.pdf>

vyučuje v pětidenním vyučovacím týdnu. Školním rokem se řídí školy na všech úrovních vzdělání. Lehká modifikace je u terciálního vzdělávání.²¹

1.4 Struktura vzdělávacího systému

Vzdělávací nebo lépe školský systém je soustava škol, školských zařízení a jiných vzdělávacích institucí. Součástí jsou samozřejmě i lidské zdroje. Hlavní složkou tohoto komplexu je školství.

V ČR je struktura vzdělávacího systému tvořena institucemi regionálního školství (MŠ, ZŠ, SŠ, VOŠ), institucemi terciálního školství (vysoké školy), institucemi školských zařízení a školských služeb a institucemi zájmového vzdělávání dětí a mládeže (ZUŠ, JŠ, kluby mládeže atd.).²²

Strukturu vzdělávacího systému v České republice upravuje Školský zákon č. 561/2004 Sb. Ten upravuje také systém vzdělávacích programů. Ministerstvo zpracovává Národní program vzdělávání. Pro každý program vzdělávání je pak vydáván Rámcový vzdělávací program (RVP), který vymezuje povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále je závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků. Na základě RVP tedy vypracovávají školy své školní vzdělávací programy (ŠVP). ŠVP jsou modifikovány na základě podmínek jednotlivých škol.

Schéma vzdělávacího systému si můžeme detailně prohlédnout v příloze č. 1 Schéma vzdělávacího systému v České republice.²³

V podkapitolách, které následují budou rozebrány jednotlivé úrovně vzdělání v České republice.

²¹ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle právního stavu k 1. září 2018.* Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

²² PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník.* 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

²³ Statistická ročenka České republiky 2009: Statical yearbook of the Czech republic 2009, Praha: Český statistický úřad [2009]

1.4.1 Předškolní vzdělávání

Cílem předškolního vzdělávání je podpora rozvoje osobnosti dítěte.

Mateřské školy se podílí na rozvoji citovém, rozumovém a tělesném. Snaží se, aby si děti osvojily základní pravidla slušného chování a pochopily mezilidské vztahy. Předškolní vzdělávání vytváří předpoklady pro základní vzdělávání. V tomto stupni vzdělávání by mělo docházet k vyrovnání nerovností danými například fyzickým či psychickým stavem. Na vině rozdílů ve vývoji může být také prostředí, ze kterého dítě přichází. Do mateřských škol chodí ve většině případů děti od tří do šesti let. Od jednoho roku do tří let je možné využívat jesle. O přijetí do předškolního vzdělávání rozhoduje zpravidla ředitel/ka MŠ. K předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti, které jsou rok před nástupem do ZŠ. Předškolní vzdělání je povinné pro dítě, které od začátku školního roku dovrší věku pěti let. Tato povinnost je v podstatě novinkou. Zavedena byla ve školním roce 2017/2018.²⁴

1.4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání

Do povinného základního vzdělávání vstupují čeští žáci ve věku šesti let. Pro přijetí do primárního vzdělávání musí být děti dostatečně fyzicky a psychicky vyspělé, což se ověřuje na zápise do 1. ročníku základního vzdělávání. Pokud dítě není na školní docházku připraveno, doporučuje se odklad.

Základní vzdělávání je realizováno v základních devítiletých školách. Povinná školní docházka trvá právě devět let. Základní škola má dva stupně. Nižší stupeň má 5 ročníků, vyšší stupeň má 4 ročníky. Obsah a cíle základního vzdělávání obou stupňů jsou stanoveny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

²⁴ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle právního stavu k 1. září 2018*. Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

RVP ZV byl poprvé přijat Ministerstvem školství v roce 2001. Poslední aktualizace je z roku 2021, kdy byl program revidován. Program má mimo jiné za cíl zredukovat mechanické osvojování poznatků a zvyšování kompetencí žáků.²⁵

V úrovni vzdělání na 1. stupni ZŠ by mělo dle RVP docházet k usnadnění přechodu žáků z předškolního vzdělávání do pravidelného a systematického vzdělávání. Žáci by měli být motivováni k dalšímu učení. RVP pro primární stupeň vzdělávání je založen na poznávání individuálních potřeb, možnosti a zájmů každého žáka, jejich respektování a rozvíjení.

V úrovni vzdělání na 2. stupni ZŠ by mělo dle RVP docházet k pomoci žákům při dosahování kompetencí, které jim umožní samostatné učení. Zároveň by měly být utvářeny takové hodnoty a postoje, které vedou žáky k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a začlenění do společnosti.

Shrneme-li požadavky RVP na základní vzdělání, můžeme říci, že jeho úkolem je poskytovat všem dětem (tzn. bez rozdílu pohlaví, rasy, sociálního zařazení apod.) základy všeobecného vzdělání.

Cíle základního vzdělání jsou pak stanoveny takto:

- Umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- Podněcovat žáky k tvořivému myšlení
- Vést žáky k otevřené komunikaci
- Rozvíjet žáků schopnost spolupracovat
- Učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví
- Vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem
- Pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti
- Rozhodovat o vlastní životní a profesní orientaci

²⁵ RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Jednotný metodický portál MŠMT. [cit 2023-02-23]. Dostupné z <http://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Základní vzdělání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence – k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.²⁶

Hodnocení výsledků vzdělávání žáků na základních školách se provádí průběžně. Souhrnně pak dostávají žáci vysvědčení v pololetí a na konci školního roku. V polovině roku lze předat pouze výpis z vysvědčení. Způsob hodnocení závisí na rozhodnutí ředitele školy. Lze hodnotit slovně či klasifikovat známkami. Možná je i kombinace obou způsobů.

Na prvním stupni ZŠ jsou žáci hodnoceni známkami vyjádřenými číslicemi 1-5. Tyto známky odpovídají slovnímu hodnocení na druhém stupni ZŠ.

1 = výborný

2 = chvalitebný

3 = dobrý

4 = dostatečný

5 = nedostatečný

1.4.3 Vyšší sekundární vzdělávání

Vyšší sekundární vzdělávání je realizováno jako střední odborné vzdělávání (s výučním listem), úplné střední všeobecné vzdělávání (s maturitou), úplné střední odborné vzdělávání (s maturitou). Všeobecné střední vzdělávání je realizováno na gymnáziích, odborné střední vzdělávání je realizováno na středních odborných školách. Do vyššího sekundárního vzdělávání spadají také konzervatoře. Ty mají za cíl připravit talentované žáky na výkon uměleckého povolání. Obory s maturitou jsou čtyřleté, obory s výučním listem tříleté, respektive dvouleté.

Přijímací zkoušky na střední školy jsou nyní státní a konají se na všechny obory zakončené maturitní zkouškou. Pilotní přijímací zkoušky se konaly v roce

²⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: UPRAVENÝ RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ – 2021. [cit. 2023-02-23]. EDU, 2021. Dostupné z <http://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

2017. Povinná část je z matematiky a českého jazyka. Ředitel střední školy může navíc podle zákona č. 561/2004 Sb. stanovit školní přijímací zkoušky.

Maturitní zkouška na všech středních školách má v současné době dvě části. Profilovou (školní část) organizuje každá škola samostatně a společnou část (státní část), kterou pro všechny školy určuje Ministerstvo školství (zákon č. 561/2004 Sb.).

Podle školského zákona by měly střední školy vyvíjet úsilí při spolupráci se zaměstnavateli v daném regionu.

Hodnocení žáků probíhá obdobně jako na druhém stupni základní školy.

1.4.4 Vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Za žáky, kteří vyžadují speciální potřeby, jsou považovány děti a žáci se zdravotním znevýhodněním či zdravotním postižením. MŠMT definuje, že se jedná o žáky s potřebou podpory z důvodu zdravotního stavu, o žáky s vadami řeči, o žáky se specifickými poruchami učení, pozornosti a chování, žáky z odlišných životních a kulturních podmínek a také o žáky nadané a mimořádně nadané, pokud mají přidružené speciální vzdělávací potřeby.²⁷

Pro tyto děti s mentálním či tělesným postižením existují speciální školy a to v rámci předškolního vzdělávání, základního vzdělávání i středního vzdělávání. Velkou pomocí při vzdělávání dětí v hlavním vzdělávacím proudu jsou asistenti pedagoga a speciálního pedagogové. Často využívané jsou i kompenzační výukové prostředky. Část žáků je vzdělávána ve zmíněných speciálních školách, někteří jsou ve speciálních třídách běžných škol. Současný trend velí začleňovat v rámci inkluze co nejvíce žáků do běžných tříd základních škol.²⁸

Odborná příprava žáků s kognitivním postižením se uskutečňuje v praktických školách v délce jednoho až tří let. Přičemž je vzdělávání zaměřeno většinou na pomocné práce v různých oborech.²⁹

²⁷ ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI [online]. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/44243_1_1/

²⁸ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

²⁹ tamtéž

O tom, jakým způsobem bude hodnocen žák s vývojovou poruchou, rozhodne ředitel školy na základě žádosti zákonného zástupce žáka. V základní škole speciální se hodnotí slovně.³⁰

1.4.4 Postsekundární neterciální vzdělávání

Jako postsekundární neterciální vzdělávání označujeme pomaturitní studium. Je možné studovat jazykovou školu. Ta většinou bývá jednoletá (zákon č. 561/2004 Sb.). V rámci postsekundárního studia lze studovat také nástavbové studium. To je určeno pro absolventy učňovských oborů, kteří si chtějí dodělat maturitní zkoušku. Doba trvání je 2 roky.

1.4.5 Terciální vzdělávání

Do terciálního vzdělávání spadají vyšší odborné školy, po jejichž absolvování získávají studenti titul diplomovaný specialista. Studium trvá tři roky. Dále sem řadíme vysoké školy univerzitního i neuniverzitního typu. Školy jsou rozděleny podle zřizovatele na veřejné vysoké školy, státní vysoké školy, soukromé vysoké školy a zahraniční vysoké školy. Počet studentů v terciálním sektoru má vzrůstající trend. Podle dat Českého statistického úřadu se ke studiu na vysoké škole zapsalo v roce 2021 celkem 251 964 studentů.³¹

Na veřejných a státních školách se neplatí školné. Zákonem o vysokých školách č. 111/1998 Sb. byl legislativně zaveden třístupňový boloňský model terciálního studia a kreditní hodnocení studia.

Vzdělávání na VŠ je tvořeno třemi typy studijních programů. Bakalářský studijní program trvá 3 – 4 roky a je zakončen titulem bakalář (Bc.) psaným před jménem. Magisterský studijní program trvá 1 – 3 roky (v případě navazujícího studia na bakalářský stupeň) nebo 4 – 6 let (v případě studia, které nenavazuje na

³⁰ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek : dle právního stavu k 1. září 2018.* Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

³¹ Statistická ročenka České republiky 2022: Statical yearbook of the Czech republic 2022, Praha: Český statistický úřad [2022].

bakalářský stupeň). Studenti získávají titul Mgr. psaný před jménem. Ve stejném stupni vzdělání mohou získat titul Ing., pokud studují ekonomii, technologii, technické vědy, zemědělství, lesnictví či vojenství. Absolventi architektury získávají titul Ing. Arch. Studovat lze i lékařství a získat titul MUDr., případně zubní lékařství (MDDr.) či se stát doktorem veterinární medicíny a získat titul MVDr. Magistři umění získávají titul MgA.

Absolventi magisterského stupně vzdělání mohou pokračovat ve studiu a po složení rigorózní zkoušky získat titul JUDr (doktor práv). Kromě práva lze studovat humanitní, pedagogické a společenské vědy a získat titul PhDr. (doktor filozofie). V oblasti přírodních věd se absolventi stávají doktory přírodních věd s titulem RNDr. V oblasti farmacie končí studenti s titulem PharmDr. (doktor farmacie). Absolventi teologického oboru se nazývají licenciáti teologie a používají titul ThLic. psaný před jménem, případně ThDr. (doktor teologie).

Posledním typem studijního programu v terciálním stupni vzdělávání je doktorský studijní program. Ten trvá 3 – 4 roky. Studenti získávají titul Ph.D. psaný za jménem. Docenty pro určitý obor jmenuje rektor na základě habilitačního řízení. Profesory jmenuje prezident.³²

1.4.6 Vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých je v České republice realizováno jak ve formě formálního vzdělávání, tak prostřednictvím poskytovatelů neformálního vzdělávání. Samozřejmostí je informální vzdělávání (nezáměrné).

Školský zákon garantuje jako jednu ze zásad vzdělávání možnost vzdělávat se po celý život.

Formální vzdělávání je strukturovaný, chronologicky navazující systém. Jedná se o základní, střední a vysokoškolské vzdělávání. Vede k získávání uznávaných kvalifikací a certifikátů.

³² ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon č. 111/1998 Sb, zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů.* 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>

Neformální vzdělávání je také částečně organizováno, avšak mimo formální vzdělávací systém. Jedná se o různá podniková vzdělávací centra, instituce zájmového vzdělávání aj.

Informální vzdělávání je učení se ze zkušenosti.³³

1.5 Pozitiva a problémy vzdělávacího systému

Jako pozitivum vidí Průcha³⁴ porevoluční vývoj školství. Ten je patrný zejména v terciálním sektoru.

Fertek³⁵ označuje české školství jako chaotické, nepřehledné a mimořádně liberalizované. Kontra jiné evropské státy mají například ředitelé škol velice široké pravomoci. Ministerstvo pak může do výuky zasahovat minimálně. Přímá linka řízení či metodických pokynů dnes fakticky neexistuje. Mezi ministerstvem a školou stojí zřizovatel, který ale většinou kapacitně na obsah výuky a podobné věci nestačí.

V našem systému existuje malé množství soukromých škol (z celkového počtu je to asi 5%).

2 Vzdělávací systém Ukrajiny

2.1 Historický, kulturní a ekonomický kontext

Ukrajina má bohatou historii. Pro účely této práce ale zmíníme jen, že 24. 8. 1991 se stala Ukrajina nezávislým státem. Na sklonku stejného roku byl prezidentem zvolen Leonid Kravčuk.³⁶

Stát se od svého počátku potýká s korupcí a s tím souvisejícími politickými krizemi. Jedním z důvodů krizí a revolucí jsou stále napjaté vztahy s Ruskem.

³³ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

³⁴ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

³⁵ FERTEK, Tomáš. Ani dobré, ani špatné? Stav českého školství na jaře 2021. A2 – neklid na kulturní frontě. Praha: A2 – kulturní čtrnáctideník, č. 8. 2021. ISSN 1803-6635.

³⁶ SUBTELNY, Orest. *Ukraine: A history*. University of Toronto Press, 2009.

Rezonující v tomto ohledu bylo anektování Krymu, tedy ukrajinského území, Ruskem a vyhlášení dvou samozvaných republik Doněcká lidová republika a Luhanská lidová republika. Důvodem vzniku těchto republik je zejména to, že národnostní složení je velice pestré, přičemž velká část obyvatel tíhne k Rusku. Prezident Ruska Vladimir Putin uznal v únoru roku 2022 autonomii obou republik a podnikl do regionu invazi, čímž započala válka mezi Ruskem a Ukrajinou.³⁷

Ukrajina je členským státem celé řady mezinárodních uskupení. Zmínit můžeme například IMF (Mezinárodní měnový fond), WTO (Světová obchodní organizace) či Radu Evropy. V současné době se hovoří o vstupu Ukrajiny do EU a NATO. Ukrajina sice nesplňuje všechny potřebné podmínky, avšak přihlíží se k trvajícím válečnému stavu.³⁸

Území Ukrajiny je administrativně děleno do několika úrovní. Autonomní republika Krym a Kyjev a Sevastopol, což jsou města se speciálním statutem, tvoří nejvyšší jednotku samosprávy. Druhá úroveň pak zahrnuje města oblastního významu a rajóny. Třetí úroveň zastupují města, sídla městského typu, sídla a vesnice. Hlavním městem je Kyjev.

Ukrajina leží na východě Evropy. Země hraničí na jihu s Černým mořem a Azovským mořem. Obávané Rusko je sousedem severním a východním. Severním sousedem je také Bělorusko. S Polskem, Maďarskem a Slovenskem sousedí na západní hranici státu. Rumunsko a Moldavsko jsou jižními sousedy.³⁹

Ukrajina čítá dle webu worldpopulationreview.com cca 36 175 000 obyvatel.⁴⁰ Platební měnou je ukrajinská hřivna.

³⁷KALČÁK, Filip. Přehledně: Rusko proti Ukrajině. Vše o staletém sporu a vládě nad středem světa. In: cnn.iprima.cz [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <http://cnn.iprima.cz/prehledne-rusko-proti-ukrajine-vse-o-staletem-sporu-a-vlade-nad-stredem-sveta-55813>

³⁸ Ukrajina a Moldavsko získaly kandidátský status EU. ČT24 [online]. [cit. 2023-01-23] dostupné z: <http://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3510816-ukrajina-a-moldavsko-ziskaly-kandidatsky-status-eu>

³⁹ Explore all countries – Ukraine. In: cia.com [online]. 2023 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>

⁴⁰ Ukraine Population 2023 (live) in: worldpopulationreview.com [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <https://worldpopulationreviews.com/countries/ukraine-population>

Zaměříme-li se na povrch Ukrajiny, spatříme, že většinu území pokrývá Východoevropská nížina. Jihozápad tvoří Karpaty. Vodstvo je zde, stejně jako v České republice, výrazné. Za zmínku stojí zejména říční síť. Důležitými řekami jsou Dněpr a Doněc.

2.2 Vývoj vzdělávacího systému

Historie ukrajinského školství se začíná psát v době, kterou nazýváme předmongolská éra. Hlavním představitelem je Vladimír 1. Veliký. Za jeho vlády dochází ke kulturnímu a ekonomickému rozmachu. V Kyjevě byla založena první škola. Neexistuje moc pramenů, které by přesvědčivě sdělovaly, co se v této škole vyučovalo a jakým způsobem. Právoplatného nástupce Vladimíra 1. Velikého Svatopluka vyhnal jeho mladší bratr Jaroslav Vladimírovič „Moudrý“. Za vlády tohoto panovníka docházelo k vrcholnému rozkvětu. Tato doba vyžadovala vzhledem k expanzi do západních států znalost cizích jazyků, především pak řečtiny a latiny. V pozdější době, po smrti tohoto panovníka, zakládala knížata školy, ve kterých se vzdělávali zejména kněží. K farnostem náležely školy vzdělávající běžný lid. 11. století bylo ale také ve znamení církve. Ta byla pro vzdělání a učení stěžejní. Literatura té doby byla výhradně teologické a církevní povahy. Vzdělávání zůstává v rukou církve i v éře litevsko-ruského státu (13. – 14. století).⁴¹

Na konci 16. století přichází myšlenka na založení vlastních škol, které by paralyzovaly škodlivé účinky latinských a protestantských škol na mládež. Několik škol založil politik a vojevůdce Konstantin Ostrožský. Nejznámější je Akademie Ostroh. Tato univerzita je dokonce zapsána v Guinnessově knize rekordů.⁴²

Školy v té době zakládala i pravoslavná bratrství. Tyto školy byly nazývány jako městské organizace. Zvláštností bratrských škol je, že jasně strukturovaly vzdělávací proces. Došlo k rozdělení na počáteční, střední a vyšší úroveň.

⁴¹ 30 років Незалежності, понад тисячу років освіченості: історія української освіти [online] 2019. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://osvitoria.media/experience/30-rokiv-nezalezhnosti-ponad-tysyacha-rokiv-osvichenosti-istoriya-ukrayinskoyi-osvity/>

⁴² Історія та сучасність університету [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://mon.gov.ua/eng>

Za prvé: gramatika, poetika, rétorika – učit se správně mluvit, číst s porozuměním, zkoumat. Dále se vyučovala matematika, astronomie a další vědy. Nejvyšší úrovní byla filozofie a teologie. Velká pozornost byla věnována studiu jazyků - řečtiny, latiny. Téměř všechny školy vyučují hudbu. V této době dochází k rozmachu tvorby písní a básní.⁴³

Vznikaly také katolicko-jezuitské školy. Obsah učiva byl v těchto školách podobný. Vyučovala se gramatika, řečtina, rétorika, dialektika, hudba, latina. Okrajově se vyučovala matematika a přírodní vědy.⁴⁴

Dalším historickým mezníkem, který ovlivnil vzdělávání na Ukrajině, bylo povstání Bohdana Chmelnického proti polsko-litevské nadvládě.⁴⁵ Důsledkem povstání byl totiž výrazný odklon od pravoslavné církve a zakládání škol mimo bratrství.

17. století přineslo vznik univerzit. Za nejznámější z nich lze považovat Kyjevsko-Mohyljánskou školu. Ta je jednou z nejstarších univerzit ve východní Evropě. Na akademii se používaly nové směry a metody. Kromě Akademie v Kyjevě měla levobřežní Ukrajina také další školy, které byly založeny zástupci církevních autorit. Tyto školy byly založeny podle modelu Kyjeva. Školství té doby zažívá veliký rozmach. Školy vznikají téměř v každé obci. Zřizují je často pluky. Děti můžou zůstat u kozáků nebo pokračovat ve studiu.

Na konci 18. století za vlády Kateřiny II. je část obyvatelstva zotročena a Ukrajina přechází pod nadvládu Ruska.

Na začátku 19. století začínají mizet tradiční školy. Růst nevolnictví vede k zániku tradičních venkovských škol. Ruská vláda se na území snaží založit své vlastní školy. Jelikož tyto školy neměly příliš velký úspěch, bylo založeno Ministerstvo veřejného školství (1802). To rozdělilo ukrajinské území do Charkova a Kyjeva. V této době vznikají různá gymnázia školy a semináře. Na školství je

⁴³ 30 років Незалежності, понад тисячу років освіченості: історія української освіти [online] 2019. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: <http://osvitoria.media/experience/30-rokiv-nezalezhnosti-ponad-tysyacha-rokiv-osvichenosti-istoriya-ukrayinskyi-osvity/>

⁴⁴ Василь БІДНОВ. ШКОЛА Й ОСВІТА НА УКРАЇНІ [online]. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: Василь Біднов. Школа й освіта на Україні. Українська культура. Збірка лекцій. (litopys.org.ua)

⁴⁵ Ukrajinci je Chmelnický vnímán jako národní hrdina. V celoevropském měřítku je tato historická postava vnímána kontroverzně. Pozn. autora

patrné vrstvení obyvatelstva. Na gymnáziích studuje šlechta, ve farních školách děti rolníků.

Po neúspěšné Rusko-krymské válce bylo zrušeno nevolnictví a na základě toho začaly vznikat nové střední i nižší školy (1853). Vyučovacím jazykem byla v té době výhradně ruština. Ukrajina byla zakázána. To mělo za následek úpadek vzdělání a gramotnosti. Roku 1860 přichází snahy o navrácení ukrajinštiny do škol. První ukrajinské školy ale vznikají až v roce 1917.

Nejhorší situace ohledně vzdělání byla v oblasti Zakarpatí. Vysoké školy zde nebyly vůbec. Na nižších stupních vzdělání se často vyučovalo v maďarštině.

V rakouské Ukrajině chtěl císař Josef II. rozvíjet ukrajinské školství. Založil mimo jiné univerzitu ve Lvově. Ale samotným Ukrajincům se vzdělávání v ukrajinštině příliš nelíbilo. Národní uvědomění přišlo až o něco později. Vzdělávání v ukrajinštině probíhalo na nižších stupních vzdělání.

Na přelomu 19. a 20. století zahajuje svoji činnost spolek Prosvita. Jedná se o osvícence, kteří chodí do vesnic zvyšovat úroveň vzdělání.

V roce 1922 vzniká Sovětský svaz a zároveň s tím dochází k destrukci vzdělání.⁴⁶ Hlavním představitelem vzdělání je v této době Lenin. Celá soustava školství byla centralizována a řízena státem, respektive Socialistickým svazem. 30. léta přináší tzv. stalinizaci, což bylo sjednocení celého sovětského školství. Na všech úrovních vzdělání byla praktikována politizace, konkrétně marxisticko-leninská ideologie.⁴⁷ Zároveň bylo ve třicátých letech obnoveno vysoké školství. Po druhé světové válce se univerzitní sektor ještě posílil. Ukrajina utvrdila svoji roli ve vědě a výzkumu. Bohužel v 70. a 80. letech došlo v tomto odvětví k úpadku.

Po rozpadu SSSR došlo k mnohým změnám ve vzdělávacím systému. Byl vytvořen nový legislativní rámec pro vzdělávací sektor. Vznikaly nové učebnice i jiné vzdělávací materiály. Obsah vzdělávání byl aktualizován, a to zejména v sociální a humanitní oblasti. Rozsah výuky ukrajinského jazyka byl rozšířen.

⁴⁶ 30 років Незалежності, понад тисячу років освіченості: історія української освіти [online] 2019. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: <http://osvitoria.media/experience/30-rokiv-nezalezhnosti-ponad-tysyacha-rokiv-osvichenosti-istoriya-ukrayinskoyi-osvity/3>

Ukrajinský vzdělávací systém se snaží co nejvíce přiblížit evropskému a celkově světovému školství. V roce 2005 se Ukrajina připojila k Boloňskému procesu.⁴⁸

Boloňský proces je celoevropský proces, který se zaměřuje na vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Podstata spočívá v mezinárodní spolupráci a akademických výměnách.⁴⁹

V roce 2018 vstoupila v platnost reforma Nová ukrajinská škola, která představuje celou řadu inovací v ukrajinském školství. Za nejvýraznější změnu lze považovat přechod z povinné jedenáctileté školní docházky na dvanáctiletou. Tato novinka se týká žáků, kteří započali povinnou školní docházku v roce 2018 a později. Výuka je díky této reformě povinně v ukrajinském jazyce.⁵⁰

2.3 Řízení a legislativa vzdělávacího systému

Vzdělávání je řízeno centrálně prostřednictvím Ministerstva školství a vědy. Některá odvětví jsou spravována jinými ministerstvy (například zdravotnictví, kultury či zemědělství). Ačkoliv tato ministerstva zřizují své vlastní vzdělávací instituce, podléhají instrukcím a nařízením Ministerstva školství a vědy. Současným ministrem školství je Serhii Shkarlet. Ukrajinské školství se řídí zejména zákonem O vzdělávání z roku 1991. Za fungování vzdělávacího systému odpovídá stát. Tato povinnost je dokonce zanesena v Ústavě.⁵¹

Hlavními cíli národní vzdělávací politiky je přiblížení ukrajinského vzdělávání světové úrovni, oživení ukrajinského národního charakteru, úplné obnovení

⁴⁸ Bologna Process in Ukraine [online]. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: <http://higheredukraine.wordpress.com/reforms/bologna-process-in-ukraine/>

⁴⁹ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

⁵⁰ Vzdělávání na Ukrajině. Reforma školství [online]. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: <http://inkluzivniskola.cz/vzdelavani-na-ukrajine>

⁵¹ Система освіти України, її структура. [online]. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4033.html>

obsahu, formy a metod vzdělávání stejně jako organizační struktury, obohacení ukrajinského intelektuálního potenciálu, pozvednout úroveň ekonomie a vědy.⁵²

Školní rok na Ukrajině začíná 1. září. Vyučování končí již 31. května. Červen je ve znamení závěrečných a postupových zkoušek.⁵³

2.4 Struktura vzdělávacího systému

Struktura vzdělávacího systému je na Ukrajině upravena zákonem O vzdělávání z roku 1991.

Schéma vzdělávacího systému si můžeme detailně prohlédnout v příloze č. 3 Schéma vzdělávacího systému na Ukrajině. V podkapitolách, které následují budou rozebrány jednotlivé úrovně vzdělávání na Ukrajině.

2.4.1 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání na Ukrajině má podle zákona O vzdělávání z roku 1991 (Закон України Про освіту) zajistit holistický rozvoj dítěte, jeho fyzické, intelektuální a tvůrčí schopnosti prostřednictvím vzdělávání, odborné přípravy, socializace a formování potřebných životních dovedností. Za získání předškolního vzdělávání dítěte jsou odpovědní rodiče. Předškolní vzdělávání není na Ukrajině povinné vyjma posledního roku před nástupem do základního vzdělávání.⁵⁴

Podmínky pro předškolní vzdělávání vytvářejí samosprávy tím, že vytvářejí a rozvíjí síť vzdělávacích institucí, zajišťují školení pedagogických pracovníků a realizují vzdělávací programy neformální vzdělávání pro rodiče.

⁵² MISSION, FUNCTIONS AND STRATEGY. [online]. [cit. 2023–02–04] Dostupné z: <http://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/pro-ministerstvo/misiya-ta-funkciyi>

⁵³ Základní informace pro srovnání českého a ukrajinského vzdělávacího systému. [online]. [cit. 2023–01–06]. Dostupné z: <http://www.edu.cz/methodology/zakladni-informace-pro-srovnani-ceskeho-a-ukrajinskeho-vzdelavaciho-systemu/>

⁵⁴ Vzdělávání na Ukrajině. [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://inkluzivniskola.cz/vzdelavani-na-ukrajine>

Předškolní vzdělávání, jeho určené postupy, podmínky, formy a vlastnosti jsou stanoveny zvláštním zákonem. Jedná se o zákon o předškolním vzdělávání z roku 2001 (Закон про дошкільну освіту).

Institucemi zajišťujícími předškolní vzdělávání jsou podle zmíněného zákona jesle, které jsou určené pro děti od jednoho roku do tří let. Od tří do šesti, respektive sedmi let navštěvují děti mateřskou školu. Mateřské školy se rozdělují na mladší stupeň (3 – 4 roky) a starší stupeň (4 – 6 respektive 7 let).⁵⁵

Zákon o předškolním vzdělávání myslí také na děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Ty navštěvují mateřské školy kompenzačního typu. Věk dětí v tomto zařízení je možný v rozmezí 2 – 8 let.⁵⁶

2.4.2 Primární a nižší sekundární vzdělávání

Ukrajínští žáci nastupují k povinné školní docházce v 6, respektive v 7 letech. Povinná školní docházka trvá podle nové školské reformy nazvané Nová ukrajinská škola (NUŠ) 12 let. Dříve byla povinná školní docházka jedenáctiletá. Tzn. žáci, kteří nastoupili k povinné školní docházce před rokem 2018, studují povinně 11 let a žáci, kteří nastoupili v roce 2018 a později, budou studovat 12 let.

Základní vzdělávání trvá na Ukrajině od 1. do 4. ročníku. Školní rok končí 31. 5. a v červnu pak žáci konají zkoušky. Pokud žáci neprospějí ze dvou předmětů, jsou nuceni konat reparát. Vyučovací hodina trvá v prvním ročníku pouze 35 minut.

Základní všeobecné střední vzdělání vykonávají žáci ve věku 10 – 15 let, tzn. jedná se o 5. – 9. ročník. Na konci devátého ročníku se skládají zkoušky. Žáci po jejich úspěšném absolvování získávají doklad o základním všeobecném středním vzdělávání. Jsou tak oprávněni k zápisu do střední školy.

⁵⁵ Волкова Н. П. Педагогіка. 2012. Академвидав. ISBN 978-617-572-033-2

⁵⁶ ЗАКОН УКРАЇНИ Про дошкільну освіту, 2001. In Sbírnka zákonů. Kyjev. Dostupné z: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

Žáci jsou v ukrajinském školském systému hodnocení 12 bodovou škálou. 12 je nejlepší hodnocení, 1 nejhorší.⁵⁷

2.4.3 Vyšší sekundární vzdělávání

Po absolvování deváté třídy mají žáci tři možnosti, jak pokračovat v povinném vzdělávání.

První možností je úplné střední všeobecné vzdělávání, které trvá dva roky a navazuje plynule na základní střední vzdělávání. Je poskytováno odborné zaměření dle preferencí žáků. Pokud žák nechce absolvovat vzdělání s konkrétním profesním zaměřením, může absolvovat pouze všeobecnou přípravu.

Druhou možností, jak pokračovat v povinném vzdělávání na úrovni středního vzdělávání je odborné a technické vzdělávání. Délka studia je 2 – 4 roky a navazuje na základní střední vzdělávání.

„Předvysokoškolské“ odborné vzdělávání vyžaduje od žáků splnění podmínky úplného středního všeobecného vzdělávání. Po absolvování tohoto vzdělávání zpravidla pokračují ve studiu na vysoké škole.⁵⁸

Hodnocení žáků probíhá obdobně jako v nižším sekundárním vzdělávání.

2.4.4 Vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Vzdělávání žáků se speciálními potřebami je zásadním způsobem ovlivněno již zmíněnou reformou NUŠ, která vstoupila v platnost v roce 2018. Ta zavádí do ukrajinských škol nově inkluzi. Pro žáky se specifickými poruchami učení a chování (SPU) jsou na základě reformy zřízena nová inkluzivní „resursní“ centra. Tato centra bezplatně poskytují komplexní psychologickou a pedagogickou diagnostiku, nápravné rozvojové služby, metodickou pomoc pedagogickým

⁵⁷ Řízení školy. Ukrajinský vzdělávací systém a distanční vzdělávání na Ukrajině [online] 2022. [cit. 2023–02–06]. Dostupné z: <http://www.rizeniskoly.cz/aktuality/ukrajinsky-vzdelavaci-system-a-distanzni-vzdelavani-pro-ukrajince.a-837>

⁵⁸ Základní informace pro srovnání českého a ukrajinského vzdělávacího systému. [online]. [cit. 2023–01–06]. Dostupné z: <http://www.edu.cz/methodology/zakladni-informace-pro-srovnani-ceskeho-a-ukrajinskeho-vzdelavaciho-systemu/>

pracovníkům, systematickou a kvalifikovanou podpor dětem s SPU a poradenství rodičům těchto dětí.⁵⁹

Vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje zákon O vzdělávání (Osoby se speciálními vzdělávacími potřebami mohou nastoupit do základního vzdělávání od jiného věku a doba trvání primárního a základního sekundárního vzdělávání může být prodloužena přidáním vzdělávacího programu s nápravnou a vývojovou složkou). Zvláštnosti získání úplného všeobecného sekundárního vzdělání jsou stanoveny zvláštním zákonem. Zákon zohledňuje zvláštní potřeby těchto osob a stanovuje jejich zohlednění při vzdělávání.⁶⁰

2.4.5 Postsekundární neterciální vzdělávání

Postsekundární vzdělávání na Ukrajině zahrnovalo do roku 2019 předvysokoškolské odborné vzdělávání. Studenti se vzdělávali v uměleckém, sportovním nebo vojenském odvětví. Studium byly zajištěny kompetence pro uplatnění na trhu práce. Studovat mohli žáci, kteří dostudovali 9. ročník základního vzdělávání. Současně s tímto studiem ale museli absolvovat program všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání. Studium trvalo 3 – 4 roky. Dále mohli žáci vstoupit do tohoto stupně vzdělávání na základně absolvování vyššího sekundárního vzdělávání. Délka studia byla v tomto případě trvat 1 – 2 roky.

Po dokončení tohoto stupně vzdělávání získávali absolventi diplom profesního mladšího bakaláře.

V současné době je toto vzdělávání na základě zákona z roku 2019 součástí terciálního sektoru. Odpovídá standardní mezinárodní klasifikaci ISCED 5. V terciálním sektoru ho absolvují studenti, kteří do něj vstoupili v roce 2020

⁵⁹ Psychologická a speciálně pedagogická podpora dětí. [online]. [cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <http://inkluzivniskola.cz/ukrajina/psychologicka-specialne-pedagogicka-podpora-deti>

⁶⁰ Закон про освіту. 1991. In Сбірка законів. Dostupné z: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>

a později. Nazvaný je jako vstupní (krátký) cyklus. Viz kapitola 2. 4. 6 Terciální vzdělávání.⁶¹

Souhrnně tedy do postsekundárního neterciálního sektoru v tuto chvíli spadá část odborného technického vzdělávání, a to ve 3. stupni, kdy se studenti stávají vysoce kvalifikovanými pracovníky.

2.4.6 Terciální vzdělávání

V terciálním stupni vzdělávání jsou udělovány bakalářské, magisterské a doktorské tituly ve čtyřech stupních.

1) Vstupní (krátký) cyklus

V tomto stupni získávají studenti kvalifikaci mladšího specialisty. Standardní doba trvání je dva roky a po dostudování získávají absolventi právo studovat v bakalářském stupni vzdělávání.

2) První (bakalářský) stupeň

Studenti získávají bakalářský diplom. Doba studia se liší podle toho, jestli studenti předtím absolvovali pouze středoškolské vzdělání nebo vstupní cyklus terciálního vzdělávání. V prvním případě je délka studia 3 – 4 roky. V druhém případě závisí na vzdělávací instituci poskytující ten který program, avšak minimální délka studia je 1 rok. Po absolvování tohoto stupně mají studenti právo pokračovat do stupně magisterského.

3) Magisterský stupeň

Studenti získávají diplom specialisty nebo magisterský diplom. Délka studia opět závisí na tom, jaký stupeň mají studenti dokončený před nástupem do magisterského vzdělávání. Studium tak může trvat 1 – 6 let. Absolventi získávají právo studovat v doktorském stupni vzdělávání.

4) Doktorský stupeň

Po absolvování jsou ze studentů kandidáti věd (délka studia 3 roky), doktoři umění (délka studia 3 roky), doktoři filozofie (délka studia 4 roky) či

⁶¹ Řízení školy. Ukrajinský vzdělávací systém a distanční vzdělávání na Ukrajině [online] 2022. [cit. 2023-02-06]. Dostupné z: <http://www.rizeniskoly.cz/aktuality/ukrajinsky-vzdelavaci-system-a-distanzni-vzdelavani-pro-ukrajince.a-837>

doktoři věd (délka studia 3 – 6 let, studenti musí být při nástupu do tohoto stupně vzdělání kandidáty věd).⁶²

2.4.7 Vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých je součástí celoživotního vzdělávání. Vzdělávání dospělých probíhá klasicky s přihlédnutím k osobním potřebám, prioritám sociálního rozvoje a potřebám ekonomiky. Orgány veřejné správy a orgány místní samosprávy vytvářejí podmínky pro vzdělávání dospělých, které probíhá ve formě formální, neformální a informální.

Složkami vzdělávání dospělých na Ukrajině jsou postgraduální vzdělávání, odborné vzdělávání zaměstnanců, rekvalifikační a/nebo pokračovací kurzy. Za důležitý je považován neustálý profesní rozvoj.

2.5 Pozitivita a problémy vzdělávacího systému

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, ukrajinský školský systém prošel značnou reformou. Pozitivum lze tedy spatřovat v jeho přiblížení se vyspělejším státům. Reforma Nová ukrajinská škola se značně zaměřuje na inkluzivní vzdělávání.⁶³

Impulsem k reformě mohla být i častá kritika ukrajinského vzdělávacího systému, jak je zmíněno například na webové stránce cs.abcdef.wiki. Podle té přišla kritika například od britské ekonomky Frances Cairncross (2010). Ta popisovala ukrajinské školství jako „*příliš zahleděné dovnitř, příliš zkorumpované a příliš chudé na to, aby odvádělo dobrou práci.*“ Ukrajinský profesor Oleg Bazaluk se domníval, že ukrajinské školství neposkytuje nic jiného, než iluzi výcviku. Z tohoto důvodu podle něj nemá většina ukrajinských absolventů při odchodu ze

⁶² Vysokoškolský systém Ukrajiny. Informace o vysokoškolském systému Ukrajiny. [online]. [cit. 2023–01–08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/vysokoskolsky-system-ukrajiny>

⁶³ Řízení školy. Ukrajinský vzdělávací systém a distanční vzdělávání na Ukrajině [online] 2022. [cit. 2023–02–06]. Dostupné z: <http://www.rizeniskoly.cz/aktuality/ukrajinsky-vzdelavaci-system-a-distanzni-vzdelavani-pro-ukrajince.a-837>

školy ani základní úroveň odborných znalostí. Ukrajinský systém se také potýkal s korupcí.⁶⁴

Nyní je Ukrajina ve válečném konfliktu s Ruskem. Vznikla tak potřeba vzdělávat děti distančně. Pomáhá například internetová stránka www.lms.e-school.net.ua, kde jsou k nalezení video lekce, testy a úkoly pro žáky v 5. – 11. třídách.

⁶⁴ Education in Ukraine [online]. [cit. 2023-02-06] Dostupné z: https://cs.abcdef.wiki/wiki/Education_in_Ukraine

3 Komparativní pedagogika

„Dnešní doba žádá srovnávání. Srovnávejte salóny se suterénem, rentiéry s dělníky, milostpaní se šičkami z fabrik. Srovnávejte – a najdete moudrost dneška.“

Jiří Wolker

Průkopníkem komparativní nebo také srovnávací pedagogiky je v České republice Jan Průcha. Tento autor vysvětluje, k čemu se komparativní pedagogika používá a co to vlastně je. Zmiňuje, že vzdělávání je rozšířené v nějaké formě ve všech zemích světa. Liší se ale obsah a fungování vzdělávacích systémů. Vliv na tento jev má několik faktorů. Těmi jsou historický vývoj dané země, národními kulturami, politické, demografické a ekonomické faktory apod.,⁶⁵

Poznávání zahraničních vzdělávacích systémů není pouze záležitostí srovnávací pedagogiky, ale představuje výzvu pro širší zájem politiků, ekonomů a prognostiků vývoje společnosti. Komparativní pedagogikou se zabývají významné nadnárodní organizace (viz kapitola 1). Za obzvláště významnou lze považovat zejména OECD, která shromažďuje a publikuje údaje o vzdělávacích systémech ve světě. Dále zmiňme EU, OSN, UNESCO, Světová banka a další.⁶⁶

Průcha definuje komparativní pedagogiku následovně: *Srovnávací (komparativní) pedagogika označuje jednak teorie, jednak výzkumné aktivity, které se zabývají zkoumáním charakteristik a fungování vzdělávacích systémů různých zemí, jejich popisem, srovnáváním a hodnocením.*⁶⁷

Autor zároveň zmiňuje, že v České republice je komparativní pedagogika nepříliš rozvinutou disciplínou, zatímco v jiných zemích je rozvoj intenzivnější. Daná skutečnost je na škodu pro naši zemi jak z vědeckého, tak z praktického hlediska.

⁶⁵ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7

⁶⁶ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

⁶⁷ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. s. 21. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7

Komparativní pedagogika je přínosná nejen pro pedagogické odvětví vědy, ale také pro odborníky z oblasti řízení lidských zdrojů, v sociální politice či ekonomii.

Poznatky ze srovnávací pedagogiky jsou velice důležité, a to zejména proto, že umožňují hodnotit vlastní vzdělávací systém a zároveň ho ovlivňovat.

3.1 Historie komparativní pedagogiky

Srovnávací pedagogika se vyvíjela v několika fázích. Přešla od laického, neformálního pozorování až k tomu, že se stala vědním oborem, který má svoji metodologii, teoretická východiska a významně propojuje teorii s praxí. V současné době je posuzován jako samostatná či hraniční disciplína.⁶⁸

O komparativní pedagogice jako takové hovoříme od počátku 19. století. Vznikla ve Francii a porovnávala školství jedné země se zemí nebo zeměmi dalšími.

Za jednoho z prvních českých odborníků z oboru srovnávací pedagogiky lze považovat Karla Františka Kořistku. Jeho studijní cesty do evropských zemí mu pomohly k napsání spisu *Der höhere pytechnische Unterricht in Deutschland, in der Schweiz, in Frankreich, Belgien und England* (r. 1863). Jeho poznatky využil ke zdokonalování ČVUT, jehož byl prvním zvoleným rektorem.

V 1. polovině 20. století se vzdělávací systémy stávají předmětem teoretické reflexe. V českých zemích pojmenoval tuto disciplínu uznávaný pedagog Otakar Kádner.⁶⁹ Ten vytvořil přehled vývoje školství ve 35 zemích Evropy, USA a Japonsku. Otakar Kádner se zapsal historicky zejména tím, že se zabýval školstvím i v malých evropských zemích. Kádnerovo bádání nemělo ve své době

⁶⁸ Greger in DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.

⁶⁹ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.

příliš velký světový vliv a ohlas, a to zejména protože byla psána jazykem malého národa.⁷⁰

Průcha⁷¹ ke zmíněným dílům podotýká, že v jejich obsahu nenacházíme skutečnou komparaci. Jedná se pouze o popis zahraničních vzdělávacích systémů. Ke srovnání systémů dochází až v díle Antonína Hrazdila *Střední školství ve dvanácti státech evropských*.

Dalšími evropskými protagonisty komparativní pedagogiky byli například Sandler, Kandel či Hessel. Pro období 20. století je charakteristická juxtaopozice, tzn. Postavení jednotlivých studií národních systémů proti sobě, přičemž komparace vyššího řádu není prováděna. Až do poloviny 20. století byla srovnávací pedagogika převážně teoretickou akademickou disciplínou. Již v tomto období vznikají různá centra srovnávací pedagogiky nejen v Evropě, ale zejména v USA a Japonsku.

Rozvoj komparativní pedagogiky byl výrazně utlumen během 2. světové války. Po válce přichází extenzivní rozvoj. Až do 70. let se srovnávací pedagogika rozvíjí geograficky difuzně. 70. léta přinášejí obrovský zlom. Je dotvářena institucionální struktura. Zkoumání je více odborné, prosazuje se problémový přístup, průřezové studie a explanace obecných problémů v různých kulturních kontextech. Porovnává se na různých úrovních existence vzdělávacích systémů. V současné době dokáže srovnávací pedagogika absorbovat různé proudy. Je to proaktivní mladý obor reflektující proměny sociálního kontextu. Dnes je ČR sice součástí velkých mezinárodních studií v oblasti komparace školství, avšak četnost publikací je spíše nízká a škála témat není vyvážená. Dalším politováníhodným faktem je, že srovnávací pedagogika má u nás poněkud rozptýlenou institucionální základnu. Dosud neexistuje žádné specializované pracoviště.⁷²

⁷⁰ Walterová in DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.

⁷¹ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

⁷² Walterová in DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.

3.2 Metodologie komparativní pedagogiky

Metodologie srovnávací pedagogiky prošla řadou změn vyplývajících z různého teoretického zakotvení. V současné době je zahrnuta také teorie multikulturalismu, sociálních hnutí a kritického modernismu.⁷³

Základní metodologické principy popsal Průcha:

1. Srovnávací pedagogika jako multidisciplinární oblast vědy

- Pracuje s metodami komparace a vyvíjí teoretický výklad o srovnávaných jevech.

2. Srovnávací pedagogika jako empirická deskripce

- Dokumentuje vlastnosti vzdělávacích systémů, které poskytují materiál pro srovnávací analýzy. Zmíněna deskripce je důležitá. Bez ní by byla jiná komparativní analýza nerealizovatelná. Empirická deskripce podněcuje aktivity teoretického charakteru. Popisované rozdílnosti vedly k vytvoření klasifikace ISCED 1997.

3. Srovnávací pedagogika jako empirická komparace

- Aplikují se kvantitativní procedury i kvalitativní metody. V současné době se využívají spíše kvantitativní metody. Důvod je prostý. Umožňují přesněji a komplexněji vyhodnocovat při mezinárodním srovnávání vzdělávacích systémů na základě modelu contexts → processes → products. To znamená, že na základě statistických ukazatelů lze popsat jak statické tak procesuální vlastnosti vzdělávacích systémů.

4. Srovnávací pedagogika jako komplexní přístup

- Dané spočívá hlavně ve dvou procedurách:

Není dostačující srovnávat pouze kvantitativní data bez provedení kvalitativní analýzy.

Není dostačující srovnávat jevy edukační reality jen v čistě synchronním pohledu.

⁷³ ARNOVE F., Robert, et. Al. Comparative Education: The Dialectic of the Global and the Local. Rowman & Littlefield Publishers. London, 2013. ISBN 9781442217775

5. Srovnávací pedagogika jako široké výzkumné pole

- Nelze srovnávat pouze struktury školství v jednotlivých zemích. Výzkumné pole je daleko širší. Zkoumají se podmínky, procesy a produkty školní edukace v různých zemích, kurikula, vzdělávací programy a didaktické prostředky, sociální, ekonomické, demografické a kulturní determinanty vzdělávacích systémů, školskou politiku, administrativu a legislativu, řízení a financování školství, vztahy mezi školami a rodiči, veřejností, obcemi, zaměstnavateli, vztahy mezi sociální stratifikací zemí a přístupem ke vzdělání, vztahy mezi sférou vzdělávání a trhem práce atd.⁷⁴

3.3 ISCED (Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání)

Jak již bylo zmíněno, je OECD stěžejní mezinárodní organizací v oblasti školství, jelikož produkuje množství poznatků týkající se komparace vzdělávacích systémů.

Protože se struktura vzdělávacích systémů v jednotlivých státech značně liší, je nutné shromažďovat a prezentovat údaje o vzdělávacích programech s podobnou úrovní vzdělávacího programu. Zjednodušeně řečeno – v jednotlivých zemích se liší délka vzdělávání v jednotlivých druzích a stupních vzdělávacích zařízení, liší se názvy škol v jednotlivých stupních atd. Na základě toho byl v roce 1997 přijat dokument nazvaný ISCED. Tento dokument má výrazný potenciál zlepšit srovnatelnost statistik v oblasti vzdělávání. Byl již několikrát aktualizován. Nyní používáme ISCED 2011 (klasifikace úrovní vzdělávání) a ISCED-F 2013 (klasifikace oborů vzdělávání).

Tento nástroj pracuje s tabulkou, která rozlišuje 8 úrovní formálního vzdělávání, které jsou definovány a mohou být aplikovány ve všech zemích bez ohledu na specifická pojmenování škol či vzdělávacích institucí. ISCED 2011 najdeme například na webových stránkách MŠMT.

Průcha uvádí také zdroje dat o vzdělávacích systémech v zahraničí.

- Education at a Glance: OECD Indicators

⁷⁴ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.

Tento svazek publikuje OECD. Obsahuje celou řadu statistických údajů k velkému počtu charakteristik vzdělávacích systémů, jako např. účast mládeže a dospělých v jednotlivých úrovních vzdělávacích systémů, finanční a lidské zdroje investované do vzdělávání a další.

- Key Data on Education in Europe

Tato data jsou vydávána Evropskou komisí. Obsahují rovněž statistické údaje, zejména k fungování vzdělávacích systémů evropských zemí.

- Education and Training Monitor

Charakteristiky vzdělávání v členských zemích EU jsou zveřejňovány také Evropskou komisí. Přinášejí i kritické pohledy na slabá místa jednotlivých systémů členských zemí EU.

- Data z mezinárodního projektu PISA (Program pro mezinárodní hodnocení žáků)

Jedná se o evaluaci vzdělávacích výsledků žáků prostřednictvím jednotných testů měřících výstupy vzdělávání v matematice, přírodovědných předmětech a čtenářské gramotnosti. Data shromažďuje OECD.

- The Education Systems of Europe

Publikace přináší popis 50 vzdělávacích systémů zemí a regionů Evropy.

- Ediční řada Around the World

Tato řada je vydávána britským nakladatelstvím Bloomsbury.⁷⁵

3.3.1 Jednotlivé úrovně ISCED detailně

ISCED 0: Vzdělávání v raném dětství

Pro toto období se užívá název preprimární vzdělávání. Nejsrozumitelnější a lehce uchopitelné je pojmenování předškolní výchova. Tuto úroveň můžeme vymezit jako uvedení dětí raného věku do prostředí školního

⁷⁵ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

typu.⁷⁶ Tyto programy pro děti předškolního věku jsou typicky realizované v mateřských školách. V těchto programech se rozlišuje pouze jedno hledisko a tím je cílová věková skupina. Další programy zahrnuje tato úroveň pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, které odpovídají uvedenými kritériím bez ohledu na jejich věk.⁷⁷

ISCED 1: Primární vzdělávání

ISCED definuje primární vzdělávání jako počátek systematického vzdělávání charakterizováno jako počátek systematického vzdělávání, respektive povinné školní docházky. Pokud je primární vzdělání chápáno jako součást základního vzdělání, patří sem první stupeň.

ISCED 2: Nižší sekundární vzdělávání

Tento stupeň můžeme označit také jako druhý stupeň základního vzdělávání. Ve většině případů je v tomto stupni ukončena povinná školní docházka. Většina žáků pokračuje ve studiu, ale je zde i možnost nástupu do zaměstnání.

ISCED 3: Vyšší sekundární vzdělávání

Tento stupeň vzdělávání navazuje na předchozí nižší sekundární vzdělávání. V této úrovni vzdělávání, jsou mezinárodní komparativní analýzy pravděpodobně komplikovanější než na předchozích úrovních. Charakter vzdělávání je buď konečnou fází, kdy absolventi přecházejí rovnou na trh práce nebo má charakter tranzitního vzdělávání, což znamená, že absolventi se připravují pro vstup do postsekundárního nebo terciárního vzdělávání. Jedná se buď o gymnázia nebo o odborné vzdělávání, včetně přípravy učňů.⁷⁸

⁷⁶ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

⁷⁷ *Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED 2011)*. Praha: Český statistický úřad, 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011

⁷⁸ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

ISCED 4: postsekundární neterciální vzdělávání

Jedná se buď o krátké programy odborné přípravy nebo o přípravné kurzy na univerzitu. Pro vstup do těchto programů je důležité, aby byl ukončen předchozí stupeň vzdělávání.

ISCED 5: krátký cyklus terciárního vzdělávání

Programy na této úrovni poskytují účastníkům profesní znalosti, dovednosti a schopnosti. Jsou zaměřeny značně prakticky. Jsou zde i programy akademicky zaměřené programy s nižší úrovní složitosti, než je tomu u bakalářských nebo jiných odpovídajících programů. Pro vstup do programu je nutné ukončené vzdělání na úrovni ISCED 3.

ISCED 6: bakalářská nebo jí odpovídající úroveň

Tyto programy jsou zaměřeny na teorii, ale mohou obsahovat i praktické prvky. Výuka má nejčastěji podobu přednášek. Podmínkou pro ukončení bývá zpravidla vypracování výzkumného projektu nebo vědecké práce. Pro vstup do této úrovně vzdělání je nutné mít ukončenou úroveň ISCED 3. Absolventi si z této úrovně vzdělávání odnášejí titul Bc.

ISCED 7: Magisterská nebo jí odpovídající úroveň

Programy poskytují pokročilé akademické nebo profesní znalosti. Zaměření je povětšinou teoretického charakteru. Nabízeny jsou především univerzitami, případně jim odpovídajícími terciálními vzdělávacími institucemi. Pro vstup do této úrovně vzdělávání je nutné ukončené vzdělání v úrovni ISCED 6. Absolvent získává titul Mgr. nebo Ing.

ISCED 8: Doktorská nebo jí odpovídající úroveň

Programy poskytují pokročilou vědeckou klasifikaci. Pro ukončení je nutné odevzdání a obhájení doktorské, závěrečné či jí odpovídající písemné práce v publikovatelné kvalitě. Programy v této úrovni jsou zaměřeny nejen na

přednášky, ale zejména na vědecký výzkum. Pro vstup do programů vzdělávání v úrovni ISCED 8 je nutné ukončené vzdělání v programu ISCED 7.⁷⁹

⁷⁹ *Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED 2011)*. Praha: Český statistický úřad, 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011

4 Komparace vzdělávacích systémů

Na základě deskripce vybraných vzdělávacích systémů bude v této kapitole provedena komparativní analýza.⁸⁰ Podstatou komparace je vyhledávání shod a odlišností u porovnávaných entit.⁸¹ Kvalitativní analýza dat je uměním zpracovat data smysluplným způsobem a nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku.⁸² Porovnávány budou vybrané skutečnosti zjištěné na podkladě zpracování předchozích kapitol. Půjde tedy o kvalitativní výzkum, jelikož nebude realizován pomocí kvantifikace.⁸³

Pro popis vzdělávacích systémů a pro komparaci byly vybrány takové ukazatele, které vypovídají souhrnně o vzdělávací soustavě zvolených zemí.

Na tomto místě ještě jednou shrneme, co bude porovnáváno.

V úvodu budou vedle sebe postaveny oba státy a vývoj jejich školství. Zhodnotíme, jaké jsou podobnosti a rozdíly v řízení a legislativě a zejména ve struktuře vzdělávacího systému. Zde se samostatně zaměříme na předškolní vzdělávání, primární a nižší sekundární vzdělávání, vyšší sekundární vzdělávání, vzdělávání žáků se speciálními potřebami, postsekundární neterciální vzdělávání, terciální vzdělávání a vzdělávání dospělých. V poslední podkapitole porovnáme další skutečnosti, které se nepovedlo zařadit do předcházejících kapitol.

4.1 Komparace České republiky a Ukrajiny

Česká republika i Ukrajina se nachází na evropském kontinentu. Ukrajina je podstatně větší než Česká republika. Její rozloha je přibližně 603 628 km². Česká

⁸⁰ Ačkoliv bakalářská práce pracuje s pojmem komparativní analýza, nepodařilo se autorovi najít oficiální vysvětlení tohoto sousloví. Obecný výklad většinou uvádí, že se jedná o prosté srovnání dvou jevů. V textu je proto definováno každé slovo zvlášť s přihlédnutím na vědní obor, kterým se bakalářská práce zabývá. Pozn. Autora

⁸¹ OCHRANA, František. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4200-0.

⁸² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 9788026202196

⁸³ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

republika se rozkládá na území asi 78 870 km². Ukrajina má 36 175 000 obyvatel. Česká republika cca 10 701 770 obyvatel. Nezávislost získaly obě země na začátku devadesátých let. Obě země byly zasáhnuty komunistickým režimem a nadvládou SSSR. V současné době je Česká republika členem mnoha mezinárodních organizací. Z těch významnějších můžeme jmenovat OSN, NATO nebo EU. Ukrajina o členství v těchto organizacích žádá.

V současné době je Ukrajina ve válečném konfliktu s Ruskem.

4.2 Komparace vývoje vzdělání, legislativy a řízení

Vývoj vzdělání na území obou zemí probíhal podobně. Důležitou roli ve vzdělávání hrála církev. Velkým zvratem pak byly tzv. Tereziánské reformy. Ty byly lépe přijaty v českých zemích.

2. světová válka zabrzdila v evropských zemích vývoj téměř ve všech oblastech, školství nevyjímaje. V Čechách byly navíc v roce 1939 uzavřeny vysoké školy.

Obě země ovlivňoval po 2. světové válce komunistickým režim a nadvláda SSSR. Tato doba se vyznačuje zejména ideologickou indoktrinací, což samozřejmě ovlivnilo i úroveň vzdělanosti v obou státech.

Velký zlom nadešel v devadesátých letech. V Čechách došlo v roce 1989 k revoluci a následně k mnohým změnám, a to i ve školství. Podobné události se děly i na Ukrajině. Měnila se legislativa, řízení, učebnice a další vzdělávací materiály, osnovy...

V současné době oba státy směřují k otevřenému školství, inkluzi, mají celou řadu škol ve státním, ale i soukromém sektoru. Školství na Ukrajině prochází krizí kvůli již zmíněnému ozbrojenému konfliktu. Celá řada dětí odešla s rodiči před válkou do jiných zemí. Výuka probíhá na velké části území distančně.

V obou zemích je školství řízeno centrálně ministerstvem. V České republice je to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, na Ukrajině Ministerstvo školství a vědy. Stěžejními dokumenty jsou zákony. V Čechách je to zákon O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který vstoupil v platnost roku 2004 a přinesl reformu školství. Tato reforma poskytla velkou změnu zejména tím, že decentralizovala osnovy.

Ve školách se začaly používat Rámcové vzdělávací programy, na které navazují Školní vzdělávací programy. Ty zpracovávají učitelé sami. Na Ukrajině je stěžejním zákonem pro školství zákon o Vzdělávání z roku 1991. Země započala školskou reformu v roce 2018. Reforma nazvaná Nová škola přináší prodloužení povinné školní docházky z 11 let na 12. Zároveň vnáší do ukrajinského školství inkluzivní vzdělávání.

4.3 Komparace struktury vzdělávacích systémů

Vzdělávací systémy obou zemí jsou si v mnohém podobné. Předškolní, základní a terciální vzdělávání jsou téměř shodné. Větší rozdíly můžeme spatřovat zejména ve středoškolském vzdělávání, respektive ve vyšším sekundárním vzdělávání.

Pro lepší orientaci ve struktuře vzdělávání obou zemí byla vytvořena přehledná tabulka č. 1 Stupně vzdělání podle ISCED v ČR a na Ukrajině.

Tabulka č. 1 Stupně vzdělávání podle ISCED v ČR a na Ukrajině

-	Název podle ISCED	ČR	Ukrajina	
0	Preprimární vzdělávání	mateřská škola	předškolní vzdělávání	jesle mateřská škola
1	Primární vzdělávání	1. stupeň ZŠ	1. stupeň základního vzdělávání	
2	Nižší sekundární vzdělávání	2. stupeň ZŠ	2. stupeň základního vzdělávání	Odborné a technické vzdělávání (pracovník)
3	Vyšší sekundární vzdělávání ⁸⁴	Střední školy	Dvouleté vzdělávací instituce	Odborné a technické vzdělávání (kvalifikovaný pracovník)
			Profesionální předvysokoškolské vzdělávání	
4	Postsekundární vzdělávání	Nástavbové studium, jazykové školy	Odborné a technické vzdělávání (vysoce kvalifikovaný pracovník)	
5	Terciální vzdělávání	Vyšší odborná škola	Profesionální předvysokoškolské vzdělávání	Krátký cyklus – mladší bakalář
6	Terciální vzdělávání	Vysoká škola – bakalářský stupeň vzdělávání	Vysoká škola – bakalářský stupeň vzdělávání	
7	Terciální vzdělávání	Vysoká škola – magisterský stupeň vzdělávání	Vysoká škola – magisterský stupeň vzdělávání	
8	Terciální vzdělávání	Vysoká škola – doktorský stupeň vzdělávání	Vysoká škola – doktorský stupeň vzdělávání	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analýzy předchozích kapitol

⁸⁴ V ukrajinském systému vzdělávání se v tomto stupni ukončují jen dvouleté vzdělávací instituce. Odborné a technické vzdělávání a profesionální předvysokoškolské vzdělávání jsou zařazeny, jelikož jsou českému střednímu vzdělávání podobné a časově se prolínají. Pozn. autora

4.3.1 Komparace preprimárního vzdělávání

Jak bylo zmíněno, v preprimárním stupni vzdělávání nacházíme celou řadu shod. V obou vzdělávacích systémech navštěvují děti mateřskou školu. Ta je určena shodně pro děti od 3 do 6, respektive 7 let. Na Ukrajině je mateřská škola rozdělena na mladší stupeň (3 - 4 roky) a starší stupeň (5 – 6 let). V ČR toto rozdělení je časté, avšak není zákonem stanovené. Poslední rok před nástupem do povinné školní docházky je v obou zemích povinný.

Jesle nejsou v ČR součástí mateřských škol, jak je tomu na Ukrajině. Jesle byly u nás po revoluci často kritizovány za brzké oddělování dítěte od matky. Ústava postavila na první místo rodinu jako celek a na základě toho novela školského zákona v roce 1991 zrušila společné zařízení jeslí a mateřských škol. Jesle fungovaly do roku 2012 jako zdravotní zařízení. Následně došlo na základě zániku zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu k jejich rušení.⁸⁵ Od té doby nebyla správa jeslí zákoně zakotvena. Fungovaly většinou dále a byly řízeny na základě živnostenského zákona např. jako dětské skupiny. Vláda ale roku 2020 kvitovala rozšíření fungování jeslí jako takových, přičemž institut dětské skupiny měl úplně zaniknout.⁸⁶ Po dlouhých jednáních prošel zákon č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů novelou, která zachovala dětské skupiny.⁸⁷ Zároveň školský zákon dovoluje mateřským školám přijímat děti od dvou let věku, avšak do tří let není přijetí právně vymahatelné.⁸⁸

⁸⁵ Česká republika. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-20>

⁸⁶ V Česku se znovu rozšíří jesle, do roku 2024 nahradí dětské skupiny, schválila vláda. Aktuálně.cz [online]. Economia, 2020-07-20 [cit. 2023-02-28].

⁸⁷ Česká republika. Zákon č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-247>

⁸⁸ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle právního stavu k 1. září 2018*. Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

V péči o děti do 3 let nacházíme tedy několik rozdílů. Ukrajinský systém nabízí jesle, které jsou součástí mateřské školy. Český systém umožňuje a podporuje fungování dětských skupin.

4.3.2 Komparace primárního a nižšího sekundárního vzdělávání

Do primárního vzdělávání vstupují žáci v obou zemích na základě zápisu do základního vzdělávání v 6 letech. Na Ukrajině zahrnuje tento stupeň 1. – 4. třídu základního vzdělávání. V ČR je to 1. – 5. třída základního vzdělávání. Rozdíl je v ukončení primárního vzdělávání. Na Ukrajině žáci konají závěrečné zkoušky. V ČR pokračují bez zkoušek v dalším vzdělávání.

Nižší sekundární vzdělávání trvá na Ukrajině 5 let – od 5. do 9. ročníku, v Čechách 4 roky od 6. do 9. ročníku. Žáci na Ukrajině mají po vykonání závěrečných zkoušek v 9. ročníku uzavřené vzdělávání v nižším sekundárním vzdělávání. 9. ročník v ČR ukončuje povinnou školní docházku. Závěrečné zkoušky se nekonají.

4.3.3 Komparace vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Díky ukrajinské reformě školství z rok 2018 je úroveň péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v obou zemích na podobné úrovni. Na Ukrajině vznikla inkluzivní „resursní“ centra, která jsou jakousi obdobou našich pedagogicko-psychologických poraden (PPP). Obě zařízení standardně provádějí pedagogickou a psychologickou intervenci, poradenství, krizovou intervenci, různé diagnostiky atp.

Obě země se snaží zapojit znevýhodněné žáky do vyučovacího procesu prostřednictvím inkluze. Speciální školství funguje v obou zemích.

4.3.4 Komparace vyššího sekundárního vzdělávání

Na Ukrajině jsou možnosti studia ve stupni vyššího sekundárního vzdělávání rozmanitější než v České republice (viz tabulka č.1). Vzdělávání v tomto stupni je možné na dvouletých školách, odborných a technických školách a také lze

studovat v rámci profesionálního předvysokoškolského vzdělávání. Žáci jsou přijímáni na základě složení povinných státních závěrečných zkoušek v 9. ročníku.

V Čechách studují žáci na středních odborných školách, na středních odborných učilištích, případně na gymnáziích, které jsou brány jako příprava na vysokoškolské vzdělávání. Možné je i studium na konzervatořích. Přijímání jsou žáci na základě vykonání jednotné přijímací zkoušky (státní). Ředitel/ka školy může vyhlásit i školní kolo přijímací zkoušky.⁸⁹

Shodně je nutné v obou systémech pro dokončení vyššího sekundárního vzdělání vykonat zkoušku. Na Ukrajině je to státní zkouška ZNO (Externí nezávislé hodnocení), na jejímž základě mohou být studenti následně přijati na VŠ.⁹⁰ V České republice skládají žáci maturitní zkoušku, případně závěrečnými zkouškami (střední odborná učiliště).

4.3.5 Komparace postsekundárního neterciálního vzdělávání

Postsekundárním neterciálním vzděláváním se na Ukrajině rozumí v tuto chvíli pouze část odborného technického vzdělávání. Studenti se stávají vysoce kvalifikovanými pracovníky. Na území Čech, Moravy a Slezska lze v tomto stupni vzdělání studovat jazykovou školu, případně nástavbové studium střední školy ukončené maturitou.

4.3.6 Komparace terciálního vzdělávání a vzdělávání dospělých

K započítání studia na vysoké škole je na Ukrajině nutné vykonání zmíněných zkoušek ZNO. Jednotlivé VŠ mohou požadovat splnění dalších podmínek. V České republice je nutné složit maturitní zkoušku a složit přijímací zkoušky, které stanovují vysoké školy.

⁸⁹ Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle právního stavu k 1. září 2018*. Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

⁹⁰ ZNO – online. [online]. [cit. 2023–02–28]. Dostupné z: <http://zno.osvita.ua>

Struktura vysokoškolského studia je podobná. Na Ukrajině je možnost absolvovat bakalářské studium ve dvou úrovních. Bc. studium trvá na Ukrajině standardně 4 roky.

Vzdělávání dospělých je přístupné v obou zemích a nabízí celou škálu možností, jak se vzdělávat.

4.4 Komparace dalších skutečností

Oba sledované školské systémy se potýkají s tím, že byly dlouhou dobu pod SSSR. Snaží se ale celkem úspěšně přiblížit západním zemím, a to především školskými reformami. V České republice došlo k reformě v roce 2004, na Ukrajině v roce 2018. Velkých změn docílila obě školství na úrovni terciálního vzdělávání. Země se připojily k Boloňskému procesu, čímž zvýšily dostupnost, přitažlivost a zejména kvalitu vysokoškolského vzdělání. Ukrajinské školství se potýká s velkou mírou korupce. Českému školství je oproti tomu vytýkána zejména chaotičnost vzdělávací soustavy. V současné době ovlivňuje oba vzdělávací systémy válka probíhající na území Ukrajiny. Ukrajinské vzdělávání přešlo částečně do distanční formy. Zároveň mnoho žáků odešlo do jiných zemích. Ukrajinské školství se potýkalo s velkým přílivem uprchlíků a muselo vyřešit, jakým způsobem budou tito žáci vzděláváni.

Dále můžeme komparovat hodnocení žáků na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání. Na Ukrajině je využíván 12 bodový systém, kde 12 je nejlepší, 1 nejhorší. V ČR jsou žáci hodnoceni 5 stupňovou škálou, kdy 1 je nejlepší a 5 nejhorší hodnocení. Rozdílná je také délka školního roku. Ukrajinský školní rok končí 31. 5. Následují závěrečné zkoušky a poté prázdniny. Školní rok v České republice končí 30. 6. Zkoušky se neskládají.

Závěr

Tématem předložené diplomové práce byla komparativní analýza dvou vzdělávacích systémů. Vybrány byly systémy České republiky a Ukrajiny. Toto téma jsem zvolil s ohledem na svůj zájem o problematiku migrantů. Zajímalo mě zejména, jak vypadají vybrané školské systémy a na základě toho jsem chtěl zhodnotit, jak složitý je přechod z jednoho vzdělávacího systému do druhého.

Nejprve jsem se věnoval stanovení kritérií pro srovnání obou školských systémů. Zaměřil jsem se na přiblížení obou států s přihlédnutím zejména na jejich historický, ekonomický a kulturní kontext. Následně jsem popsal historii a vývoj školství. Zabýval jsem se také řízením a legislativou školských systémů. Podrobnější rozbor získala struktura vzdělávacích systémů. Popsal jsem také vybrané problémy a pozitiva obou školských soustav. Vysvětlil jsem, co srovnávací pedagogika je, věnoval jsem se jej historii a metodologii. Závěrečnou část jsem koncipoval jako komparativní analýzu. Použitými metodami pro sběr dat byly především rešerše odborné literatury a právních norem. Následně došlo k empirické komparaci kvalitativních dat popsaných zejména v kapitole 1 a 2.

Cílem výzkumu bylo v první řadě stanovit kritéria pro srovnání obou školských systémů. Měřítka pro posuzování se stala data získaná pro kapitoly 1 a 2. Dalším cílem bylo provést komparaci obou systémů. Na základě provedené komparativní analýzy můžeme soudit, že vzdělávací systémy jsou si v mnohém podobné. Větší rozdíly spatřujeme zejména na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání. Každá vzdělávací soustava se také potýká s rozličnými problémy. V České republice je to zejména chaotičnost celého systému, na Ukrajině korupce, která zasahuje i do sektoru školství. Obě země prošly školskou reformou, která je více přiblížila západnímu školství. Na vzestupu je zejména terciální sektor. Oba státy i jejich školství v současné době nepříznivě ovlivňuje válečný konflikt, který probíhá na území Ukrajiny. Na Ukrajině se zastavil rozvoj školství, hodně žáků a studentů opustilo zemi. Někde probíhá výuka distančně. ČR se naproti tomu potýkala s velkým přílivem uprchlíků, tedy i žáků s odlišným mateřským jazykem. Vystala tedy otázka, jak tyto žáky vzdělávat, jak je zapojit do hlavního vzdělávacího

proudu, jak je hodnotit atd. Třetí cíl prezentace významu srovnávací pedagogiky byl naplněn kapitolou 3.

Práce by mohla být dobrým informačním zdrojem například pro ředitele škol, kteří přijímají děti z Ukrajiny. Zároveň se domnívám, že vzhledem k probíhající válce je i pro širokou veřejnost hodnotné dozvědět se něco o zemi, na jejímž území se bojuje.

Kromě prezentovaných výsledků přináší předkládaná diplomová práce jistě další skutečnosti a podněty k dalšímu bádání. Práce se věnovala zkoumání zejména historie školství, řízení a legislativě vzdělávacího systému, struktuře vzdělávacího systému a nastínila několik problémů a pozitiv vzdělávacích soustav. Jistě by bylo zajímavé zaměřit se ale i na další skutečnosti týkající se školství: Jakým způsobem je školství financováno? Jak probíhá školní den? Jaká je komunikace školy a rodičů? Jak chodí žáci do školy oblečení? Jak probíhá domácí příprava? Jaké jsou využívány učebnice a další školní pomůcky? Jak jsou ohodnoceni učitelé?... Tyto otázky by šlo zodpovědět dalším kvalitativním výzkumem. Většinou ale nelze odpovědět na základě rešerší odborných textů. Doporučoval bych výzkum koncipovat spíše jako kvalitativní sondu za pomoci polostrukturovaných rozhovorů.

Na tomto místě bych rád podotkl, že předkládaná práce má své limity. Výzkum mohl být ovlivněn například omezeným množstvím použitých zdrojů. Dalším omezením mohlo být nepochopení či špatný překlad cizojazyčných textů. Limitující pro mě bylo jistě také to, že nemám přímou praktickou zkušenost ze školství, kvůli tomu mi mohly uniknout podstatné detaily. Kvalitu získaných dat mohla ovlivnit ale celá řada dalších faktorů, užití dané metody nevyjímaje, ale i způsob interpretace či nevhodný výběr kritérií pro srovnání školských systémů.

Zpracování této bakalářské práce pro mě bylo velkým přínosem. Zjistil jsem více informací o Ukrajině, ale i o České republice a její historii v oblasti školství a celkově jsem se dozvěděl celou řadu cenných poznatků o obou zemích a jejich školství.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

1. ARNOVE F., Robert, et. Al. Comparative Education: The Dialectic of the Global and the Local. Rowman & Littlefield Publishers. London, 2013. ISBN 9781442217775
2. DVOŘÁKOVÁ, Markéta, Zdeněk KOLÁŘ, Ivana TVRZOVÁ, Růžena VÁŇOVÁ. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5039-2.
3. Greger in DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 9788026202196
5. KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.
6. KOCINA, Jan. *Zákaz konkurence ve světle soukromého a veřejného práva*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-167-3.
7. LEIKERT, Jozef. *Uloupené mládí: utrpení studentů z akce 17. listopad 1939 v koncentračním táboře Sachsenhausen*. Přeložil Miroslava POLÁKOVÁ. Praha: Academia, 2019. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2928-7.

8. OCHRANA, František. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4200-0.
9. OPRAVILOVÁ, Eva a Jana UHLÍŘOVÁ. *Příběhy české mateřské školy: vývoj a proměny předškolní výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021. ISBN 9788076033306.
10. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
11. PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.
12. PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
13. PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.
14. SKUTIL, Martin (2014). *Kapitoly z primární pedagogiky 1*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-496-0.
15. *Statistická ročenka České republiky 2009: Statical yearbook of the Czech republic 2009*, Praha: Český statistický úřad [2009]
16. *Statistická ročenka České republiky 2022: Statical yearbook of the Czech republic 2022*, Praha: Český statistický úřad [2022].

17. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
18. SUBTELNY, Orest. *Ukraine: A history*. University of Toronto Press, 2009.
19. ŠIMÁNĚ, Michal. *České menšinové školství v Československé republice: ke každodennosti obecných škol v politickém okrese Ústí nad Labem*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9410-9.
20. ŠTVERÁK, Vladimír, 2007. *Obecná a srovnávací pedagogika*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-246-0003- 1.
21. VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.
22. Walterová in DVOŘÁK, Dominik, Tomáš JANÍK, Jan PRŮCHA, et al. *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-860-8.
23. WEIGL, Jiří, Jan SECHTER, Ferdinand TRAUTTMANSDORFF, et al. *Marie Terezie: 300 let od narození*. Praha: Institut Václava Klause, 2017. Publikace (Institut Václava Klause). ISBN 978-80-7542-039-8.
24. Волкова Н. П. Педагогика. 2012. Академвидав. ISBN 978-617-572-033-2

Legislativní dokumenty

25. Česká republika. *Zákon o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek: dle právního stavu k 1. září 2018*. Český Těšín: Poradce, [2018]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-408-5.

26. Česká republika. *Zákon č. 111/1998 Sb, zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů*. 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>
27. Česká republika. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-20>
28. Česká republika. Zákon č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-247>
29. Закон про освіту. 1991. In Sbíрка zákonů. Dostupné z: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
30. ЗАКОН УКРАЇНИ Про дошкільну освіту, 2001. In Sbíрка zákonů. Kyjev. Dostupné z: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

Internetové zdroje

31. 30 років Незалежності, понад тисячу років освіченості: історія української освіти [online] 2019. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://osvitoria.media/experience/30-rokiv-nezalezhnosti-ponad-tysyacha-rokiv-osvichenosti-istoriya-ukrayinskoyi-osvity>
32. Bologna Process in Ukraine [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://highereducukraine.wordpress.com/reforms/bologna-process-in-ukraine/>
33. Education in Ukraine [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: https://cs.abcdef.wiki/wiki/Education_in_Ukraine
34. Explore all countries – Ukraine. In: cia.com [online]. 2023 [cit. 2023–01–31]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>

35. FEŘTEK, Tomáš. Ani dobré, ani špatné? Stav českého školství na jaře 2021. A2 – neklid na kulturní frontě. Praha: A2 – kulturní čtrnáctideník, č. 8. 2021. ISSN 1803-6635.
36. KALČÁK, Filip. Přehledně: Rusko proti Ukrajině. Vše o staletém sporu a vládě nad středem světa. In: cnn.iprima.cz [online]. 2023 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <http://cnn.iprima.cz/prehledne-rusko-proti-ukrajine-vse-o-staletem-sporu-a-vlade-nad-stredem-sveta-55813>
37. *Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED 2011)*. Praha: Český statistický úřad, 2011. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011
38. MISSION, FUNCTIONS AND STRATEGY. [online]. [cit. 2023-02-04] Dostupné z: <http://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/pro-ministerstvo/misiya-ta-funkciyi>
39. MŠMT. *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v České republice* [online]. Praha [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>
40. MŠMT. *Ministr školství, mládeže a tělovýchovy* [online], Praha [cit 2023-01-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministr-2>
41. nás. Česká školní inspekce [online]. Praha. [cit 2023-02-22]. Dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/Zakladni-informace/O-nas>
42. Poradenství pro vedoucí pracovníky ve školství [online], Praha [cit 2023-01-05]. Dostupné z: <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/poradenstvi-pro-vedouci-pracovniky-ve-skolstvi/1017286.pdf>

43. Psychologická a speciálně pedagogická podpora dětí. [online]. [cit. 2023–01–06]. Dostupné z: <http://inkluzivniskola.cz/ukrajina/psychologicka-specialne-pedagogicka-podpora-deti>
44. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: UPRAVENÝ RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ – 2021. [cit. 2023-02-23]. EDU, 2021. Dostupné z <http://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
45. RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online].
46. Jednotný metodický portál MŠMT. [cit 2023-02-23]. Dostupné z <http://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
47. Řízení školy. Ukrajinský vzdělávací systém a distanční vzdělávání na Ukrajině [online] 2022. [cit. 2023–02–06]. Dostupné z: <http://www.rizeniskoly.cz/aktuality/ukrajinsky-vzdelavaci-system-a-distanzni-vzdelavani-pro-ukrajince.a-837>
48. Ukraine Population 2023 (live) in: [worldpopulationreview.com](https://worldpopulationreviews.com/countries/ukraine-population) [online]. 2023 [cit. 2023–01–11]. Dostupné z: <https://worldpopulationreviews.com/countries/ukraine-population>
49. Ukrajina a Moldavsko získaly kandidátský status EU. ČT24 [online]. [cit. 2023-01-23] dostupné z: <http://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3510816-ukrajina-a-moldavsko-ziskaly-kandidatsky-status-eu>
50. V Česku se znovu rozšíří jesle, do roku 2024 nahradí dětské skupiny, schválila vláda. Aktuálně.cz [online]. *Economia*, 2020-07-20 [cit. 2023-02-28].

51. Vysokoškolský systém Ukrajiny. Informace o vysokoškolském systému Ukrajiny. [online]. [cit. 2023–01–08]. Dostupné z: [http:// www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/vysokoskolsky-system-ukrajiny](http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/vysokoskolsky-system-ukrajiny)
52. Vzdělávání na Ukrajině. [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://inkluzivniskola.cz/vzdelavani-na-ukrajine>
53. Základní informace pro srovnání českého a ukrajinského vzdělávacího systému. [online]. [cit. 2023–01–06]. Dostupné z: <http://www.edu.cz/methodology/zakladni-informace-pro-srovnani-ceskeho-a-ukrajinskeho-vzdelavaciho-systemu/>
54. ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI [online]. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/44243_1_1/
55. Василь БІДНОВ. ШКОЛА Й ОСВІТА НА УКРАЇНІ [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: [http:// litopis.org.ua/cultur/cult05.htm](http://litopis.org.ua/cultur/cult05.htm)
56. Історія та сучасність університету [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: [http:// mon.gov.ua/eng](http://mon.gov.ua/eng)
57. Система освіти України, її структура. [online]. [cit. 2023–02–06] Dostupné z: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4033.html>

Přílohy

Příloha č. 1 Schéma vzdělávacího systému v České republice

Příloha č. 2 Schéma vzdělávacího systému na Ukrajině

Příloha č. 2

